

მეცნიერება

ო ფ ი ც ი ა ლ უ რ ი კ ა ნ ე ო ფ ი ლ ე ბ ა

განჩინება უწყმიდესი სინოდისა.

30 მარტიდან 1910 წელსა № 2415, სსსუ ლიერო პირთა დაჯილდოვების შესახებ სასულიერო უწყებაში სამსახურისთვის.

მისი იმპერადორებითი უდიდებულესობის უქაზისამებრ, უწყმიდესმა და უმართებელესმა სინოდმა მოისმინა ეპარქიის მღვდელთ-მთავრების, მოსკოვის სინოდის კანტორის და სასახლის სამღვდლოების გამგის წარამოდგინებანი მათდამი რწმუნებულ სასულიერო პირთა დაჯილდოებაზე სასულიერო უწყებაში სამსახურისთვის. ბრძანეს: საფუძველსა ზედა მომხდარ მსჯელობათა უწმ. სინოდმა განაწესა: წარმოდგენილ სიებსა შინა მოხსენებულნი სასულიერო პირნი იქმნენ დაჯილდოვებულნი სიებში აღნიშნული ჯილდოებითა და მღვდელთ-მთავართა, მოსკოვის კანტორის და სასახლის სამღვდლოების გამგეთა საცნობლად დაჯილდოებულ პირთა სია დაიბეჭდოს „საეკლესიო უწყებაში“.

საქართველოს საექსარხოლოში. ა) ენჭერით—ქ. ქუთაისის, ალექსანდრე ნეველის საკათედრო ტაძრის წინამძღვარი დეკანოზი იოსებ ჭეიშვილი; ქ. ქუთაისის პეტრე-პავლეს ეკლესიის დეკანოზი აქრეზი კაჭახაძე; იმერეთის ეპარქიის, სვირის საბლადოჩინო საზოგადო მოძღვარი შტატ გარეთი დეკანოზი გიორგი მახიტაძე; ალავერდის წ-ის გ-ის ეკლესიის, გურია სამეგრელოს ეპარქიისა, დეკანოზი გიორგი ბერძე;

ბ) დეკანოზობის ხარისხით: საქართველოს ეპარქიის, ერთა წმინდის მრევლის მღვდელი გიორგი კარგაყელაძე; იმავე ეპარქიის, ელისავეტოპოლის ბრიგადის, მღვდელი ალექსანდრე ტატუნაძე; ქ. ქუთაისის, მთავარ ანგელოსის ეკლესიის მღვდელი ალექსანდრე შანიძე; სოფელ კულაშის ეკლესიის, იმერეთის ეპარქიის, მღვდელი მიხეილ კანდელაკი; ფოთის სასაფლაოს ნიკოლოზის ეკლესიის, გურია სამეგრელოს ეპარქიის, მღვდელი კლიმენტი ჭანტურია; 1-ლი კიცის მთავარ ანგელოსის ეკლესიის, იმავე ეპარქიის, მღვდელი კოდრატი ჩხიბაია;

გ) მკერდის ჯვრით, უწყმიდისი სინოდისაგან: —თბილისის კუკიის სასაფლაოს წმ. ნინოს ეკლესიის მღვდელი იოსებ ბერძე; ქარელის ეკლესიის მრევლის, საქართველოს ეპარქიის, მღვდელი იოსებ აქრეზიძე; არამვართანის მრევლის ეკლესიის, იმავე ეპარქიის მღვდელი სტეფანე ანდრეასიძე; ყარსის საქალაქო სასწავლებლის საღვთო სჯულის მასწავლებელი გიორგი ურბიანი; თეთრი-გიორგის მონასტრის, ქართლის ეპარქიის, ბერ-მონაზონი კირილე; კარაურგანის ეკლესიის, ყარსის ოლქის, მღვდელი გიორგი ხატიბაძე; გამგე პორჯომის სამრევლო სკოლისა, იმავე ეპარქიის, მღვდელი იოსებ გარგაძე; თბილისის ქალთა პირველი გიმნაზიის მღვდელი მიხეილ ჭემსი; წინამძღვარი წმ. ნინოს ბოდბის ქალთა მონასტრისა, იდუმენი ნანა; ქართლის ეპარქიის, სასახლერო საყარაულოს ბაქოს ბრიგადის, მღვდელი ალექსი ბასკაჩიანი; ეკონომოსი ნამარნევის მონასტრისა, იმერეთის ეპარქიის, მღვდელ-მონაზონი სიმონ; კელიშის მო-

17 538

ნასტრის მღვდელ-მონაზონი იოანე; სოფელ მაჩიტოურის, იმავე ეპარქიის, მღვდელი ამბროსი მამფორია; სოფელ ღვანკოთის ეკლესიის იმავე ეპარქიის მღვდელი ისიდორე კრეჭი; შემოქმედის მონასტრის, მღვდელი, გუია-სამეგრელოს ეპარქიის, ბერმონაზონი გიორგი; მონაზონ-უშაბატის წმ. მარინეს ეკლესიის, იმავე ეპარქიის, მღვდელი მაქსიმე გოგინავა; ბანძა-ვედილიკარის მთავარ-ანგელოსის ეკლესიის. იმავე ეპარქიის, მღვდელი იოანე კეკელია; პარუხის წმიდა დიმიტრის ეკლესიის, იმავე ეპარქიის მღვდელი ხარიტონ ცინცაძე; ესაკეთის ნათლის მცემლის ეკლესიის, იმავე ეპარქიის მღვდელი იაკობ ნოდა; ცალენჯიხის მაცხოვრის ეკლესიის, იმავე ეპარქიის, მღვდელი ალექსი თაღთაძე; ახალი ათონის სიმონ კანანიტელის მონასტრის სოხუმის ეპარქიის, მღვდელ მონაზონი გერმანე;

დ) კამილაჯიკით—გლდანის მრევლის ეკლესიის, საქართველოს ეპარქიის, მღვდელი კორნელი ელისბარგვა; ნინო წმიდის მრევლის ეკლესიის მღვდელი იმავე ეპარქიის, ალექსი გულისოვი; საგარეჯოს მრევლის მღვდელი, იმავე ეპარქიის ისიდორე კურსული; მუხრანის ეკლესიის იმავე ეპარქიის, მღვდელი გიორგი მიწაწაძე; საკრამულის მრევლის იმავე ეპარქიის, მღვდელი იოანე ტაბლიაძე; ხიდისთავის მრევლის ეკლესიის, იმავე ეპარქიის, მღვდელი ნიკოლოზ კარიჭავაძე; ისრაელის ხევის, იმავე ეპარქიის, ეკლესიის მღვდელი იაკობ რუსიევი; ტიღვის მრევლის ეკლესიის, იმავე ეპარქიის, მღვდელი გაბრიელ ათაბეგი; ბრეთის მრევლის ეკლესიის, იმავე ეპარქიის, მღვდელი გიორგი ედილოვი; კემერთის ეკლესიის, იმავე ეპარქიის, ეკლესიის მღვდელი დიმიტრი კასრაძე; შილდის მრევლის ეკლესიის, იმავე ეპარქიის, მღვდელი ლევან მიწაწაძე; ჯიბითის მრევლის ეკლესიის მრევლის, იმავე ეპარქიის, მღვდელი დავით სარტანაძე; გოლიცინის მრევლის ეკლესიის, იმავე ეპარქიის, მღვდელი მიხეილ ჯეიწაძე; ედიკილისის მრევლის ეკლესიის, იმავე ეპარქიის, მღვდელი მისაელ მისაილოვი; იკოთის მრევლის ეკლესიის, იმავე ეპარქიის, მღვდელი ზაქარია ვაბახიძე; ჩოჩეთის მრევლის ეკლესიის, იმავე ეპარქიის, მღვდელი სიმონ კასრაძე; კაკაბეთის მრევლის ეკლესიის, იმავე ეპარქიის, მღვდელი სიმონ ეფიშვილი; კვირიკეთის წმინდის სოფლის ეკლესიის, იმერთის ეპარქიის,

მღვდელი მაქსიმე მესხი; ქ. ქუთაისის, მთავარ ანგელოსის საკრებულო ეკლესიის, მღვდელი სპირიდონ ლეკვიშვილი; სხედას სოფლის ეკლესიის, იმავე ეპარქიის, მღვდელი იოანე ვიწრობაძე; სოფელ კულაშის. იმავე ეპარქიის, მღვდელი ეპიფანე კანდელიაძე; სოფელ ეწრის, იმავე ეპარქიის, მღვდელი ისაკ ხეყელიანი; სოფელ ფერსათის, იმავე ეპარქიის, მღვდელი ლეონტი წიქარიძე; სოფელ საქარის, იმავე ეპარქიის, მღვდელი ფელიქს ბარბაქაძე; სოფელ ცხომის ეკლესიის, იმავე ეპარქიის, მღვდელი ეთამე მასურაძე; სოფელ შროშის, იმავე ეპარქიის, მღვდელი კირილე ღამბაშიძე; სოფელ ბარ საჯახოვს ეკლესიის, იმავე ეპარქიის მღვდელი ამბროსი კანდელიაძე; მღვდის დედათა მონისტრის, იმავე ეპარქიის, მღვდელ ვლადიმერ კახანაძე; სოფელ ქალატყის, იმერთის ეპარქიის მღვდელი სოკრათი ფერაძე; სოფელ ჯვარის ეწრის, იმავე ეპარქიის, მღვდელი იოსებ ჭუმბურიძე; ქვათანის მთავარ ანგელოსის, გურია-სამეგრელოს ეპარქიის, მღვდელი ფელიქს შამხია; მასწავლებელი სამეგრელოს სასულიერო სასწავლებლისა მღვდელი ირაკლი კალანდარიშვილი; კოდორის თეოდორე ტირონის ეკლესიის, გურია სამეგრელოს ეპარქიის, მღვდელი გიორგი გუგუშვილი, სუფსის მღვთის-მშობლის ეკლესიის, იმავე ეპარქიის, მღვდელი ბართლომე ჩხარტიშვილი; ხორგილას ღვთის-მშობლის ეკლესიის, იმავე ეპარქიის მღვდელბ ანტონ ბუყელიაძე; ნაჯახოვის მთავარ ანგელოსის ეკლესიის, იმავე ეპარქიის, მღვდელი გიორგი დაყელიაძე; ქვემო-ამილგების ღვთის-მშობლის ეკლესიის, იმავე ეპარქიის, მღვდელი ნიკოლოზ დოლიძე; ნაბელლარის წმინდა გიორგის ეკლესიის, იმავე ეპარქიის მღვდელი ლუკა მამალაძე; ახალშენის მაცხოვრის ეკლესიის, იმავე ეპარქიის, მღვდელი ანტონ კალანდაძე.

მწყამსი

მწყემსმან კეთილმან სული
თვისი დაჰსდვის ცხოვართათვის
იონ. 10—11.

№ 7—8

1883—1910 წ.

მანისი 31

ზ ი ნ ა ა რ ს ი .

ოფიციალური განყოფილება: განჩინება უწმ. სინოდისა სასულიერო პირთა დაჯილდოების შესახებ.

სალიტერატურო განყოფილება: რატომ არის ასე გაძნელებული საღმრთო და საეკლესიო ღვთის მსახურების წიგნების ბეჭდვის საქმე ჩვენში, დეკ. დ. დამბაშიძისა.— ექიმი იოანე გომართლისაგან წინადელი შემცდარი აზრების უარყოფა. გაგრძელება 1905 წლის პასუხისა დეკ. დ. დამბაშიძისა.— ბიბლიოგრაფია.— სახელმწიფო სათადბირო.— ჟურნალგაზ ეთოგან.—ახალი ამბები და შენიშვნები.—განცხადება.

რატომ არის ასე გაძნელებული საღმრთო და საეკლესიო ღვთის მსახურების წიგნების ბეჭდვის საქმე ჩვენში?

სანამდის წიგნების ბეჭდვის სტამბები არ იყო გამოგონილი კაცობრიობისაგან ჩვენი მწერლები საღმრთო და საეკლესიო წიგნების გადამწერნი ქვეყანას აკვირვებდნენ თავისი დაულაღავი შრომით და მშვენიერი წერით. ამის დასამტკიცებლად საკმარისია ერთი თვალი გადაავლოს კაცმა ძველის დროიდან დარჩენილ გულანებს, სახარებებს და სხვა-და-სხვა წიგნებს, რომელნიც აქა-იქ კიდევ მოინახება ზოგიერთ მონასტრებში..

როდესაც სტამბები გამოიგონეს ევროპაში არც ერთ სახელმწიფოს არ ჩამორჩენია ჩვენი საქართველო წიგნების საბეჭდავის დაარსებაში. მეჩვიდმეტე და მეთვრამეტე საუკუნეში ჩვენშიაც გამართეს წიგნების საბეჭდავები და პირველად ყოვლისა საღმრთო და საეკლესიო ღვთის მსახურების წიგნების ბეჭდას შეუდგენ. სანამ რუსეთს შეუერთდებოდა საქართველო ჩვენში გაჩაღებული იყო საღმრთო და საეკლესიო ღვთის მსახურების

წიგნების ბეჭდვის საქმე თფილისში და ქუთაისში. ეამის გაჩენის დროს ქუთაისიდან სტამბა, რომლის უმფროს გამგეთ იყო სახლთ-უხუცესი ზურაბ წერეთელი გადაიტანეს საჩხერეში, ღიქიბეჭდებოდა წიგნები და ოლიკები. ეს სტამბა საჩხერიდან გადატანილი იყო რაჭაში სოფელს წესს სადაც დამთავრდა შემოკლებული პატარა ტანის სადღესასწაულოს ბეჭდვა. ქუთაისის სტამბაში ასოები იყო ათის და თორმეტი ნომრების თავის სათაური ასოებით, თფილისის სტამბას კი ათი ნომრის ასო არ ჰქონდა, დანარჩენი კი ყველა იმეკონებოდა. შეუერთდა თუ არა საქართველო რუსეთს ჩვენი სტამბები დაკეტილ იქმნენ და ეს სტამბები აღარავის უნახავს. ჩვენი წიგნების ბეჭდვა დაიწყეს მოსკოვის სინოდის სტამბაში. 1860 წლადმდე ჩვენი ქართული საღმრთო და საეკლესიო წიგნები იბეჭდებოდნენ მოსკოვში. წიგნები უნდა დაბეჭდილიყო იმ ფასებში როგორც სლავიანურ ენაზე იბეჭდებოდა, მაგრამ ქართული წიგნების ბეჭდვა მაგდენად სახვირო არ იყო, რადგან წიგნები იბეჭდებოდა მარტო ათასობით და ათას ხუთასობით და არა ოცი და ოცდა ათი ათასობით.

ექსარხობები ყოველთვის მაცადინობდნენ, რომ თავი ესახელებიათ რაიმე შესანიშნავი მოქმედებით. სწორედ ამ წელში ისახელეს თავი „ქრისტიანობის გამავრცელებელი საზოგადოების“ დაარსებით კავკასიაში, რომლის პრეზიდენტად იყო დანიშნული ნამესტნიკი და ვიცე პრეზიდენტად საქართველოს ექსარხოსი. ეს საზოგადოება უმაღლესად იქმნა დამტკიცებული. თვითვეული წევრი ათ თუმანდის იხდიდა საწევრო ფულს ერთ დროებითად ან ყოველ წლებით ორ თუმანს, რომელსაც მკერდის ჯვარი ეძლეოდა წმიდა ნანასი მეოთხე ხარისხის. საპატრიარქო წევრების გადასახადი უფრო მეტი იყო. ბევრი წევრი აღმოუჩნდა ამ საზოგადოებას, მაგრამ შემოსავალი მაინც არ იყო იმდენი, რომ ყველა მოთხოვნილება დაეკმაყოფილებია. სწორედ ამ დროს განიზრახა ექსარხოსმა გადმოეტანა ჩვენი საღმრთოდ საეკლესიო წიგნების ბეჭედა თფილისში და შემოსავალი ამ წიგნების ბეჭედისაგან შემოსული, რომელიც მათის ანგარიშით დიდი იქნებოდა, მოხმარდებოდა, ზემო ხსენებულ საზოგადოებას. წიგნების ბეჭედა მათის ანგარიშით უნდა დაეწყოთ ნამესტნიკის სტამბაში.

მოსკოვის სინოდის სტამბა დიდ-ს სიამოვნებით დათანხმდა, რომ ქართული საეკლესიო წიგნების ბეჭედის საქმე მოეშორებია თავიდან.*) უფასოდ გადასცა ქრისტიანობის გამავრცელებელ საზოგადოებას ყველა სურათების კლიშეები რაც საჭირო იყო საღმრთოდ და საეკლესიო წიგნების საბეჭედად და სხვა რამეებიც ამ საზოგადოების საკუთრებად. ყველა ფიქრობდა, რომ საქმე კარგად წავიდოდა—თულებიც ბევრი შემოუვიდოდა საზოგადოებას და წიგნებიც მოსკოვის ფასებთან შედარებით უფრო იაფათ დაჯდებოდა.

როდესაც მოსკოვის სინოდის სტამბისგან გადმოეტათ საჭირო საღმრთოდ და საეკლესიო წიგნების ბეჭედისათვის კარგა ბლომად პოლიტიკა-

ეების კლიშეები და რამდენიმე ასოებიც, საზოგადოებამ დაიწყო ფიქრობა ნამესტნიკის სტამბასთან წიგნების ბეჭედის შესახებ. ნამესტნიკის სტამბამ მოითხოვა ხუცური ასოებისთვის და სხვა საჭირო საბეჭედად მასალისთვის ათი ათასი მანეთი წინ-და-წინ და ამასთან მოსკოვის სინოდის სტამბისაგან გამოგზავნილი კლიშეები და ზოგიერთი ასოებიც. შერიგდნ წიგნების ბეჭედის ფასებში. წიგნების ბეჭედი უნდა გაენადლებიათ სტამბის ათი ათასი მანეთი, წინ-და-წინ მიღებული „საზოგადოებისაგან“, კლიშეები და ასოებიც სტამბას შერჩებოდა. წიგნების ბეჭედას რომ სხვა ვისმეს, შერიგებოდა „საზოგადოება“, ათი ათასი მანეთი და კლიშეები სულ იკარგებოდა, ამისთან ცუდ პირობებში დაიყვეს წიგნების ბეჭედა. როცა სხვა სტამბებმა გაიგეს წიგნების ბეჭედის ფასები ნამესტნიკის სტამბისა, განაცხადეს სურვილი ბევრად ნაკლებ ფასებში ბეჭედა ჩვენი ქართული საეკლესიო წიგნებისა.

ამ ხანებში სტამბა ჰქონდა მელიქიშვილს და მუშაობაც კარგად იყო გაჩაღებული. მელიქიშვილმა აიღო ჩვენი საეკლესიო წიგნების ბეჭედა ბევრად ნაკლებ ფასებში იმ ფასებთან შედარებით რომელსაც ნამესტნიკის სტამბა თხოვილობდა. მოსკოვში დაბეჭდილ ფასებზე ძლიერ მოიმატა თფილისში დაბეჭდილმა ფასებმა. მოსკოვის სტამბიდან დავითს და ლოცვანს ცყიდულობდით ათ ათ შაურად და თფილისში დაბეჭდილი გახადეს თითო მანეთად, ამ ნაირად ყველა წიგნებს მოემატა ფასი. მაგრამ „ქრისტიანობის აღმადგენელი საზოგადოება კავკასიაში“ არა თუ მდიდრდებოდა როგორც ფიქრობდნ წინეთ, არამედ არა ვითარ სარგებლობას ვერ ხედავდა. ბოლოს აიღო და სრულებით თავი დაანება წიგნების ბეჭედას და ქართლ-კახეთ-იმერეთის სინოდის კანტორას გარდასცა. ყველანი ფიქრობდნ რომ კანტორა კარგად დააყენებდა ჩვენი საეკლესიო წიგნების ბეჭედის საქმეს.

დეკ. დ. ლამბაშიძე.

გაგრძელება იქნება

*) მოსკოვის სინოდის სტამბას საქმეს უჭირვებდა ასეთ ამწყობთა და კორრექტურის ძებნა ერთი მღვდელი ყავდა კორრექტორად, რომელიც მეფის შვილს ახლდა მოსამსახურედ და რადგან ხუცური კითხვა შეესწავლა მიტროპოლიტს აკურთხებინა. სადაც ეს კორრექტორი უკუღმა მობრუნებულ ასოს ნახავდა აწყობილს საეკლესიო წიგნში არ გასწორებდა, რადგან საღმრთოდ და საეკლესიო წიგნში ყოველივე შეუცვლელად უნდა იბეჭდებოდესო!?

მაიმი იონაწე გომართლისაგან წინანდელი შემცდარი აზრების უარყოფა.

გაგრძელება 1905 წლის პასუხისა

1905 წელში, ესრეთ წოდებულ განმათავისუფლებელ ხალხის მოძრაობის დროს, ჩემი განსაკუთრებითი ყურადღება მიიქცია საზოგადოდ ხალხის რალადა აჩქარებულმა და შემცდარმა აზროვნება—მოქმედებამ და, განსაკუთრებით ივანე გომართლის გატაცებულმა მსჯელობამ კონსტიტუციის დაარსების შესახებ და სამღვდელეობის წინააღმდეგ ამხედრებამ. 1905 წელში ჩვენ გამოვეყამათეთ მას და მოვსთხოვეთ კიდევ პასუხი. მაგრამ იგი პასუხის მოცემის მაგიერ ამახინჯებდა ჩვენს ნათქვამს და ამ დამახინჯებულ სიტყვებზე სწერდა გრძელ სტატიებს „ივერიაში“ თავის გამართლების შესახებ. გომართელი თავისას ლაპარაობდა და სწერდა, თორემ კითხვებზე პასუხს არ იძლეოდა. ზოგიერთმა გომართლის თაყვანის მცემლებმა მუქარის წერილებიც გამომიგზავნეს და მფრთხილებდნენ, რომ მის წინააღმდეგ არაფერი დაგვეწერა, რადგან მათის აზრით სრული კონსტიტუცია მისის მეთაურობით მალე უკვე დაარსდებოდა! ჩვენ სრულებით ყურადღება არ მიგვიქცევია ამ წერილებისათვის და ყოველთვის გულ ახლილად ვლაპარაკობდით და ვსწერდით, რომ ის მოძრაობა, რომელიც 1905 წელში იყო რევოლიუციონური მოძრაობა არ იყო და დიდათ შემცდარი იყვნენ ჩვენი „რეფორმატორები“.

ბევრმა პირებმა გვთხოვა ჩვენ დაგვებეჭდა პატარა წიგნაკად ყველა სტატიები რაც იყო დაბეჭდილი ჩვენგან 1905 წელში გომართლის შესახებ.

დღეს ბ გომართელმა იჯმნა ეშმაკისაგან და თავისი შემცდარი აზრები განაქიქა საზოგადოების წინაშე „ფონის“ გაზეთში. დიდი ღირსება არის თავისი შეცდომის აღიარება, მაგრამ აღსარება უნდა იყოს გულწრფელი. გომართლის აღსარებას კი გულწრფელობა აკლია, სწორეთ ამიტომ დავბეჭდეთ შეუცვლელად სამივე წერილი, დასტამბული 1905 წელში ახალი პასუხით.

ჩვენ უმტკიცებდით ბ. გომართელს სხვათ შორის, რომ ის ხშირად იცვლის აზრებს და ამით

ყოველივე მნიშვნელობა ეკარგება მის სწავლა— მოძღვრებას და პუბლიცისტურ სტატიებს..

გომართელი დიდ მოკაეშირედ სთვლიდა თავის თავს რუსეთის სოციალ-დემოკრატებთან. როცა დუმაში შეხვდა ორიოდ სიტყვის თქმა თავის წინაპრებად დახატა ვარიაგებთან გაგზავნილი რუსების დეპუტაცია, რომელიც ითხოვდა მათგან წესიერების დამყარებას რუსეთში. ამ სიტყვებისათვის ერთმა სათათბიროს დეპუტატმა კიდევ შეუყვირა და საკადრისი სიტყვები უთხრა მას... ბოლოს პირველი სათათბიროს დეპუტატებმა თავი ისახელეს ვიბორგის „მანიფესტით“ და სხვათა შორის ჩვენმა დეპუტატმა გომართელმაც თავი ისახელა... ჩვენის აზრით საჭირო იყო ყველა ის შემცდარი აზროვნება ცხადად დაგვემტკიცებია ბ. გომართლისათვის, რომელსაც იგი იჩენდა 1905 წელში, რომ შემდეგში მაინც ასცილებოდა მოუფიქრებლად მსჯელობას და ისეთი სერიოზული საკითხების გარდაწყვეტას, რომელთა გარდაწყვეტა არათუ ახალგაზდა გამოუცდელ ექიმებს, არამედ დიდ გამოცდილ ფილოსოფებსაც ეძნელებათ. ჩვენ საჭიროთ არ მიგვაჩნია, რომ დწვლილებით გამოუდგეთ მის წინანდელ შემცდარ აზრების დამტკიცებას. ბ. გომართელმა, როგორც შენანებულმა ცოდვილმა კაცმა მოძღვრის წინაშე, განაქიქა თავის შემცდარი აზრები ბეჭდვითი სიტყვით და დაუმტკიცა ყველას, რომ ის შემცდარი იყო 1905 წელში, რასაც ფიქრობდა და აზროვნებდა. დიდ შეცდომათ მიაჩნია ვიბორგის მანიფესტი და სრულებით აღიარებს, რომ რუსეთში რევოლიუციონური მოძრაობა კი არ ყოფილა კონსტიტუციის დასაარსებლად, არამედ „ბუნტი და აჯანყება“ იყოვო.

„სჯობს თვითონ ბ. გომართელი ვალაპარაკოთ და მოვაყოლოთ თავის ცოდვების განქიქებას: ავილოთ ნომერი „ფონის“ გაზეთის 1909 წლისა № 10. აი რასა სწერს ბ. გომართელი ამ გაზეთში.

„როდესაც მე ვითვალისწინებ, ვუკვირდები რუსის ხალხის ცხოვრებას, იმის წარსულს, ჩემთვის ცხადი ხდება, რომ რუსის ხალხი არც პოლიტიკურათ, არც გონებრივათ წინ არ მიდის. მაშ ეს მდიდარი ლიტერატურა რა არის? პუშკინი? დოსტოვესკი? ტოლსტოი? რუსეთის მდიდარი ლიტერატურა არც იმდენათ მდიდარია, როგორც პირ-

ველის შეხედვით გამოუცდელ მკითხველს ეჩვენება. ის ბევრში ნაყოფია დასავლეთ ევროპის ლიტერატურისა. ყოველ შემთხვევაში ეს ლიტერატურა მხოლოდ იმას გვიმტკიცებს, რომ რუსეთში არის საკმაოდ დაწინაურებული ინტელიგენცია, რომელსაც ხალხთან არავითარი კავშირი არა აქვს. ხალხისა ამ ინტელიგენციას არ ეყუდება, ხალხსაც მისი არა ეყუდება — რა. ინტელიგენცია იკვებება ევროპის აზრით, ის სცხოვრობს ევროპის იდეალებით; ხალხი-კი სცხოვრობს ისე, როგორც თუნდა ივანე მრისხანეს დროს, გულში შიში აქვს გამჟღარა, გონებაში მორჩილება, იდეალები კი არ გააჩნია.

ვინც ჩაჰკვირვებია რუსის ხალხის ისტორიას, ერთი მოვლენა ექნება შემჩნეული: რუსეთის ისტორიამ რევოლუცია არ იცის. მაშინ, როდესაც ევროპის ყველა ხალხმა განიცადა რევოლუცია, რუსეთში არ მომხდარა რევოლუცია. რუსეთში ყოფილა მხოლოდ „ბუნტი“. წარსული მოძრაობაც მხოლოდ ბუნტი იყო და თუ მას მაინც რევოლუციას უძახიან, მხოლოდ იმიტომ, რომ თავი ინუგეშონ, ან მოაწონონ სხვას: ჩვენც ვიცით რევოლუციაო. რითი განირჩევა „ბუნტი“ რევოლუციისაგან? რევოლუცია არის აჯანყება უმრავლესობისა პოლიტიკურს, სარწმუნოებრივს, გონებრივს და სხვ. სფერაში. ხოლო „ბუნტი“ კი არის აჯანყება უმცირესობისა. ბუნტი ძვირათ თავდება გამარჯვებით, და თუ გათავდა გამარჯვებით, ეს უკანასკნელი ხანგრძლივი არ არის, რადგანაც ის უმრავლესობაზე არ არის დამყარებული. რევოლუცია კი არასოდეს არ თავდება სრული დამარცხებით და ეს ცხადიც არის: როდესაც უმრავლესობა იბრძვის, შეუძლებელია რომ რამე — თუნდა სულ მცირეც — არა მოიპოვოს რა.

რა მოვიპოვეთ ჩვენ? სრულებით არაფერი. პირიქით, რაცა გვქონდა, იქ-დანაც დაკარგეთ. ამგვარათ მხოლოდ ბუნტი თავდება და არა რევოლუცია.

მე ამას იმიტომ კი არ ვამბობ, რომ ვინმე ან რამე დავამცირე, მე მხოლოდ იმის აღნიშვნა მინდა, რომ რუსის ხალხს რევოლუცია არ ეხერხება; რუსის ხალხს არა აქვს ის ხასიათი, ის ტემპერამენტი, ის ფსიხოლოგია, რაიცა რევოლუციისათვის არის საჭირო.

როდესაც რუსეთის სხვადასხვა პარტიები ერთი მეორეს ამტყუნებენ, არა შენმა შეცდომებმა გამოიწვია საქმის წაგება, არა შენმა შეცდომებმაო, ამ ერთმანეთის მტყუნებაში საშინელი ტრალიზმია: არავის არ უნდა, ჭეშმარიტებას პირდაპირ შეხედოს, რადგანაც ეს ჭეშმარიტება მეტათ მწარეა; არავის არ უნდა ირწმუნოს, რომ საქმე თვით რუსის ხალხმა წააგო და ყველა ეძებს წარმავალ, შემთხვევითი ხასიათის მიზეზებს. ზოგი იმიტომ იქცევა ესე, რომ იმედების დამცირება არ უნდა; ზოგიც იმიტომ რომ რუსის ხალხს არიციობს. განა ის რუსები, რომლებიც ვიბორგის მოწოდებას ხელს აწერდენ, რუსის ხალხს იციანოგდენ? არა და ათასჯერ არა. თუ იციანოგდენ, ამ მოწოდებასაც არ დასწერდენ; თუ იციანოგდენ და მაინც დასწერეს, აქაც საშინელი ტრალიზმია, ტრალიზმი იმადამიანებისა, რომლებმაც სინამდვილეში ყოველივე იმედები დაჰკარგეს და ილლიუზებში ეძებენ ჰანგს აშფოთებული სულის მისაძინებლათ, მკენესარ გულის მისაყუჩებლათ.

რუსეთის ხალხის მთელი ისტორია ამტკიცებს, რომ პოლიტიკური და სოციალური განავითარება და რუსის ხალხის ბუნება ერთმანეთს არ ეწყობა. მარტო რუსის ხალხი კი არ არის ამგვარის ბუნების, მთელი მოდგმა სლავიანთა ამ თვისების არის, — მაღალი პოლიტიკური განავითარება მას არ ეხერხება.

ყოველ ხალხსა ჰყავს ისეთი მთავრობა, როგორის ღირსიც ის არის, როგორიც იმის ხასიათს, იმის ბუნებას, იმის ფსიხოლოგიას შეეფერება. ეს უტყუარი ჭეშმარიტებაა.

ბატონყმობა ბევრგან იყო, მაგრამ იმდენათ მკაცრი, იმდენათ სასტიკი, როგორც რუსეთში, მე არა მგონია, რომ სადმე ყოფილიყოს. მერე რა წინააღმდეგობა გაუწვია რუსეთის ხალხმა? არავითარი.

პუგაჩოვი, რაზინი — ესენი რევოლუციის მეთაურები კი არ არიან, არამედ ბუნტისა.

თუ სხვაგან ბატონყმობის მოსპობა შედეგი იყო ხალხის ბრძოლისა, რუსეთში ბატონყმობის მოსპობა მხოლოდ წყალობა იყო მეფისა, სხვა არაფერი.

ხშირათ გამიგონია, რომ არ მოეცათ, ხალხი თვითონ წაიღებდაო და უმჯობესიც — იქნებოაო.

შემცდარი აზრია. ხალხი ვერაფერს ვერ წაი-
ღებდა, რადგანაც არც ფიქრობდა სრულებით
რისამე წაღებას. რუსეთის ფინანსების გაუმჯობეს-
ობა ითხოვდა ბატონყმობის მოსპობას და მეფეს რომ
არ ეწყალობებია, მე დარწმუნებული ვარ, რომ
დღემდე იქნებოდა რუსეთში ბატონყმობა. რუსის
ხალხმა მხოლოდ წყალობის მიღება იცის და არა
რისიმე მოპოება.

ლატაკებს და მონებს თავის თავათ არასოდეს
არაფერი არ მოუპოვებიათ(!).

მონობა—აი ნიადაგი რუსეთის ისტორიის;
ბუნტი და რეაქცია, რეაქცია და ბუნტი—აი ში-
ნაარსი ამ ისტორიისა“.

ჩვენ ვგონებთ რომ, გომართელის სიტყვებს
კომენტარიები არ ეჭირვება. ცხადათ და აშკარად
სჩანს, რომ ბ. გომართელი დიდად გატაცებული
იყო 1905 წელში და ყველას აიმედებდა, რომ
რევოლიუციამ უკვე გაიტანა თავის საქმეო. მხო-
ლოდ მესუთე წლის შემდეგ მიამხვდარა, რომ რუ-
სეთში რევოლიუცია სრულებით არ ყოფილა... რა
უნდა უთხრა კაცმა ამისთანა პუბლიცისტს? ეს
თქვენთვის მომინდვია მკითხველო.

ბ. გომართელს და მის კამბანიას კიდევ უმე-
ტესი შეცდომები აქვსთ ჩადენილი.

რუსეთში განთავისუფლებულ გლეხებს მთავ-
რობამ ადგილები გამოაყიდვინა ხაზინის ფულის
დახმარებით. ისინი იხდიდენ მცირეს თავნი სესხის
და სარგებლის დასაწვავად. ბოლოს მთელი მამუ-
ლის მესაკუთრედ გახდნენ. ჩვენში, კი დროებით
ვალდებული გლეხები კარგა გადასახადს იხდიან
მაგრამ სანადგლო ადგილები ბატონების საკუთრე-
ბად რჩება. ჩვენში მაინც დიდი მამულები შეიყი-
დეს გლეხებმა მთავრობის დაუხმარებლად. ჩვენმა
რეფორმატორებმა და „გამჭრიახე პუბლიცისტებმა“
გლეხებს გამოუცხადეს, რომ უფულოდ დარჩებათ
მათ სახელმწიფო, საეკლესიო და თავად აზნაურ-
თა მამულები. მათაც დაანებეს თავი მამულების
ყიდვას. თავად აზნაურებმაც ბევრმა შეატოვა ბანკს
მამულები და ზოგმა სახელმწიფო ბანკს დაუგირავა.
ისინიც ფიქრობდენ: რადგან ადგილები არ გვექ-
ნება ალბად ჩვენც მოგვცემენ სახელმწიფო ადგი-
ლებსო!.

თავის ცოდვებს და შეცდომას ასე განაქიქებს
ბ. გომართელი „ფონის“ მე 12 ნომერში:

„როცა ჩვენში მოძრაობა ძლიერი იყო, ბევრს
გვწამდა ადგილ-მამულის კონფისკაცია მშრომელთა
სასარგებლოთ. ამგვარი რწმენის დრომ მალე გან-
ვლო და ხელში დაგვრჩა მწარე სინამდვილე. წარ-
მოიდგინეთ ახლა ჩვენი კრიტიკული მდგომარეობა:
გლეხებს ვურჩევდით, ნუ ყიდულობთ ადგილ-მამ-
ულებს, უსასყიდლოდ დაგრჩებათო; გლეხებს-კი
არაფერი არ დარჩათ და ახლა ჩვენ თვითონ
გვერცხვინება, როგორღა ვურჩიოთ გლეხებს, იყ-
დეთო, როცა გუშინ ვურჩევდით: ნუ იყიდით, ისე
დაგრჩებათო“.

არ ასრულდა ის, რისი იმედიცა გვექონდა.
დღეს-კი ყოველ სოფელში, ყოველ დიდ შარაზე
უნდა ვყვიროდეთ: გლეხებო, ნუ გაუშვებთ ჩვენს
მიწას ხელიდან, წელებზე ფეხი დაიდვით და იყი-
დეთო“.

რაღა დროსია? ვინ იყო ისეთი რეგვენი, რომ
ის არ ცოდნოდა, გარდა თქვენ და თქვენი კომპა-
ნიისა, რომ ადგილების კონფისკაცია არ მოხდებო-
და! დავვისახელეთ ერთი რომელიმე ევროპის
სახელმწიფო, სადაც ეს კონფისკაცია მოხდენილი-
ყოს. რატომ უნდა იყოს კაცი ისეთი რეგვენი,
რომ მოელოდეს იმის ასრულებას ჩვენში, რაც არ
მოხდენილა უფრო ბევრად განათლებულ სახელ-
მწიფოებში? როცა ცხინვალი, ჭიათურა და ყვირი-
ლა დაიჭირეს ჩვენმა „რეფორმატორებმა“, ფეხი
ალარ ედგათ მიწაზე და ნიადაგ ძახლადენ: გავიმარ-
ჯვეთო, მაგრამ განა ამ სამი საცოდავი დაბის და-
ქერა იყო გამარჯვების ნიშანი?! იქმნება ღმერთმა
ქმნას ამის შემდეგ მაინც ისწავლოთ ჭკუა და თავი
დაანებოთ მეტიჩრობას..

„ფონის“ გაზეთის მე 11 ნომერში განაგრ-
ძობს ბ. ივანე გომართელი: ტერიტორია გვეც-
ლება ხელიდან და ვიღუპებით. დღეს ჩვენში საში-
ნელი სივიწროვა და ასი წლის შემდეგ ათი მილი-
ონი მაინც იქნება ქართველობა თუ მეტი არა და
დღეს თუ არ გვეყოფნის ის მიწა, რაც ჯერ ხელთ
გვაქვს, მაშინ სადღა უნდა დავეტიოთ?..

„ურბებს და სომხებს შეუძლიათ იცხოვრონ
უტერიტორიოთ და ამავე დროს თავისი ეროვნული
სახე არ დაჰკარგონ. იდეა ერთეულისა, აზრი—რომ
ისინი ერთ ერს წარმოადგენენ, ეროვნული ეგო-
იზმი მათ ძვალ რბილში აქვთ გამოჯდარი და მემკ-
ვიდრეობით სულიერს თვისებათ გადაქცეული. მათ

უტერიტორიოთაც შეუძლიათ თავისი არსებობა დაიცვან, რადგანაც ეროვნული ეგოიზმი მაშინ ყოველ გრძნობას—კარგსაც და ავსაც—სჭარბობს. ჩვენ კი ამ ერთეულის იდეას, ამ ეროვნულ ეგოიზმს მოკლებული ვართ. როდესაც კითხვა ჩვენს ერს, ჩვენს ეროვნულ საქმეს შეეხებ, ყველა ჩვენგანი მორიდებით, მოკრძალებით, გაუბედავით ვიქცევით, თითქოს გვეშინია, მეზობლებს არ ვაწყენინოთ ან ნაციონალისტობა არავინ დაგვწამოსო“.

„მეტყვიან, ისტორიულმა პირობებმა განავითარა ებრაელებში და სომხებში ის თვისებანი, რომელთა წყალობითაც მათ თავისი სახე არ დაჰკარგეს და ქართველი ერიც რომ იმგვარსავე პირობებში ჩავარდეს, გარეშე პირობები და ბრძოლა არსებობისათვის ძალა უნებურათ განავითარებს მასში იმ გვარსავე პირობებსო. შესაძლებელია, მაგრამ სანამ ეს პროცესი დამთავრდებოდეს, სანამ ქართველი ხალხის ბუნება გარდიქმნებოდეს, მანამ ის მოისპობა, რადგანაც ამ მხრივ ის ველარავის ველარ ვაუწევს მეტოქობას.“

„აი ამიტომ ჩვენი ტერიტორია ჩვენი ეროვნების ბოძია, ჩვენი მიწა-წყლის ყოველი გოჯი ჩვენთვის დაუფასებელია“.

ერთ დროს ბ. გომართელი იმას ქადაგებდა, რომ როცა ხალხი გაპროლეტარიატდება მაშინ მიაღწევს ბედნიერ ცხოვრებასო. თუ ასეა საშიშო არ ყოფილა, რომ ხალხი გადატაკდეს და აღარაფერი არ გააჩნდეს!? და ეს ერთ დროს თქვენგან სანატრელი დროც მალე დადგება! ტერიტორია არა აქვს ურიებს და სომხებსო, სწერს ბ. გომართელი მაგრამ იმათში ძლიერ არის განვითარებული, ის თვისებანი, რომელთა წყალობითაც მათ თავისი სახე არ დაჰკარგეს და შრომობა არსებობისათვის განაგრძეს. სკდებით, ბ. გომართელო, ურიების და სომხების შესახებ მსჯელობაში. ამ ხალხს ამხნევებს და ისინი არ აიგავენ ამ ქვეყნის პირიდან და არც აიგავენ სულ სხვა უფრო რამეთი, ეს სხვა რამე არის სარწმუნოება და მტკიცე კავშირი სასულიერო დასაერო წოდებათა შორის.

ამ ხალხს ამხნევებს და ასულდგმულებს სულ სხვა რამე და არა ის რასაც თქვენ ფიქრობთ. ეს ხალხები არ აიგავენ და არც აიგავენ დედა მიწიდან თუ მათ შერჩათ ის რაც დღემდის იცავდა მათ და ხელს უწყობდა ისტორიულად მათი არსებ-

ობის გაგრძელებას—სარწმუნოება და გონებითი განვითარება. სარწმუნოება, ზნეობა და მასთან გონებითი გამჭრიახობა არის დამცველი ყოველი ხალხისა ხრწნილებისა და გაქრობისაგან და არა მარტო მისი ტერიტორიის შერჩენა. რასაკვირველია, ტერიტორიის შერჩენა დიდი საქმეა, მაგრამ როგორ შერჩება ხალხს ტერიტორია თუ ნიადაგ მას ფიქრობს, რომ მთელი მამული დააკირავოს ბანკებში და აღებული ფულით ყოველ დღე იქეიფოს. სარწმუნოება ზნეობა ეკლესიები და სამღვდლოება ხომ სულ ხალხის კეთილდღეობის დამამბობლად მიაჩნდათ ჩვენ რეფორმატორებს!.. ნათქვამია რეგვენი საქმეს წაახდენს და ფათარაკს დააბრალებსო. ჩვენმა „რეფორმატორებმა“ თავის რეგველობით საქმე წაახდინეს და სამღვდლოებას და ეკლესიებს დააბრალეს, რომ კონსტიტუცია არ მიეცათ. ამისათვის ხალხს ურჩევდენ ეკლესიების დაწვას და სამღვდლოების ამოუღებას!?

შეიძლება ბ. გომართელმა და მისმა კამპანიამ გვითხრას: ჩვენ როგორც კაცი გამოცდილება არ გვქონდა, შევსკდით, მაგრამ ამის შემდეგ აღარ შევცდებითო. მაგრამ ეს თავის გამართლება არ იქნება. დიდ მეცნიერად მოგაქვსთ თავი და ევროპის სახელმწიფოების ისტორიის არა გაგეგებათ რარეგვენი უნდა იყოს ის კაცი, რომელმანაც არ იცის რა მოხდა საფრანგეთში, ინგლისში და სხვა სახელმწიფოებში? რა ხდებოდა ხალხის მოძრაობის დროს? უკოდინარობა ყველა იმისა რაც იქ მოხდა არ მიეგეგება კაცს საზოგადოდ, და განსაკუთრებით ქართველს, რომელიც მეტად წინდახედულად უნდა იქცეოდეს თუ ცოტა რამე უსწავლია...
 (X) დკე. დ. ღამბაშიძე.

ბიბლიოგრაფია

Материалы по археологии Кавказа, собранные экспедициями Императорского Московского Археологического Общества, снаряженными на Высочайше дорованные средства.

Выпускъ XII

Съ приложеніемъ 26 таблицъ и 108 цинкографій подъ редакціею графини Уваровой. Москва 1909 г.

დასახელებული შრომა წარმოადგენს ჩვენის წარსულის მკვლევარისა და ისტორიკოსის ექვთ.

სე. თაყაიშვილის 1902 წლის ექსკურსიის ნაყოფს. დიდი და დაუფასებელი ამაგი დასდო ბ. თაყაიშვილმა თავის სამშობლო ისტორიას ამ შეუღარებელი გამოკვლევით! გაწვიადებული არ იქნება თუ ვიტყვით, რომ ბ. თაყაიშვილის ეს შრომა საქართველოს ისტორიის ნამდვილი სამკაულია. ექსპედციის მიზანი — ტფლისის გუბერნიის ახალციხისა ახალქალაქის მაზრების ზოგიერთი უცნობისა და ნაკლებ ცნობილი ძეგლების შესწავლა და არდაგანის ოლქის ჩილინდრისა და არდაგანის არემარეში არსებულის საქრისტიანო ძეგლების შესწავლა-შემოზომა და აღწერა — ძნელი პირობების მიუხედავად, სამაგალითოდ არის შესრულებული.

პირველად მათ დაუთვალეირებიათ აწყური, და აუწერიათ მრისხანე აწყურის ციხე და ერთის აწყვერელთა კათედრის უდიდესი ტაძრის ნაშთები შემდეგ უნახავთ ბიეთის დიდი ეკლესია გუმბათით აგრეთვე ტისელი და მისი არემარე. აწყურიდან გასულან ახალციხეს და გზაზე უნახავთ პატარა სოფ. ახალშენის ეკლესია.

ოშორის წყლის ხეობაში, აუწერიათ ქვემო ოშორის ეკლესიის ნანგრევები წარწერებით და ზემო-ოშორის ორი ეკლესიის ნანგრევები, რის შემდეგაც გადმოულახეთ ვეებერთელა მთები და ხეობა და შესულან სოფ. ოტს, სადაც დაუთვალეირებიათ ძველი ციხე და შემდეგ ბეთლემის, ლარტას და შორეთის ეკლესიათა ნანგრევები, ოსტ ქვემოთ კიზილდერისის ეკლესიები და გასულან ასპინძას, სადაც დაუთვალეირებიათ დიდი ციხის ნანგრევი და სოფლის ზემოთ უგუმბათო ეკლესიის ნაშთები. ამ სოფლის ძველის ძველი ეკლესიები უკვე ჩაქცეულა.

შემდეგ უნახავთ ახალქალაქისკენ მიმავალ გზით ხიზაბავრის ეკლესია და ციხეების ნანგრევები, და ხერთვისით მისულან ახალქალაქს, ახალქალაქის არე-მარეში დაუთვალეირებიათ სოფლებ ბურჯახეთის, კულასისა ბავრის, თორიის, ხორენის, ჯიგრაშენის, ყაურმიას ძველი ეკლესიები და კუმურდოს ტაძარი, რომელიც ჯავახეთის საკათედრო ეკლესიად ითვლებოდა ძველად. ეს ტაძარი ყურადღებას იქცევს თავისი სიძველით შენობის, სილამაზითა და წარწერებით, ბ. ე. თაყაიშვილს

დაწერილებით გადმოუღია. ამას გარდა ბ. თაყაიშვილის შეუსრულებიათ და სამაგალითოდ შეუსწორებია ბ. ი. როსტომიშვილისა და აკ. ბროსეს ცნობები ახალქალაქის სიძველეთა შესახებ.

განზრახულ მარშრუტის მიხედვით, ექსკურსია უნდა დაშვებულიყო კუმურდოდან მდ. მტკვრისკენ და ენახა წუნდა, თმოგვი, ვარძია და იქიდან სოფლებ გავეთითა და კარმაზეთით გასულიყვენ, ყარსის სამთავროში, მაგრამ გზის სიძნელისა და უხერხულობის გამო იძულებულ, იყო ამ გზობისად გადაედო ეს განზრახვა.

ახალქალაქიდან გამგზავრებულან გზატკეცილით ზურზუნს (ჩილდირის უბანშია), სადაც გადმოუღიათ ზურზუნის ძველი ეკლესია და გაუცვნიათ იქაური ბეგი, ორბელიანების საგვარეულოდან გადმოსული, რომელსაც ჰქონია საინტერესო ფირმანი სულეიმან დიდისა (მე-XVI საუკ.), ეტრატზე ნაწერი, ზურზუნის მახლობლად მტკვრის პირას, აუწერიათ ქაჯეთის ციხე ანუ შაითან კალა, რომელსაც ხშირად იხსენებენ ჩვენი მემატაიანეები. იქიდან დაუთვალეირებიათ ჩილდირის ტბის ნაპირებზე მდებარე ეკლესიის ნანგრევები. ჩილდირის ველზე ზურზუნსა და ცინცალს შუა 1578 წელს მომხდარა სპარს-თურქთა ომი, რომელიც დასრულებულა თურქთა გამარჯვებით.

ზურზუნიდან ინეენერ ბ. ს. კლდიაშვილთან ერთად გამგზავრებულან ჩაის, სადაც უნახავთ ძველი ეკლესია წარწერებით. აქვე უნახავთ ძველი ჩილდირის უბნის საკათედრო ტაძარი.

შემდეგ გადაუვლიათ სოფ. ვაშლობზე და აუწერიათ მთის სოფლების ჩომარდოს, ამჭურისა და თათალეთის ეკლესიების ნანგრევები, იქიდან გასულან თათალეთის წყალში, რომელიც საზღვრავს ყარსის სამთავროს ტფლისის გუბერნიისაგან, და შებრუნებულან ისევ ახალციხას მაზრაში და გავეთის ეკლესიები, შემდეგ ისევ გაბრუნებულან თათალეთსა და იქიდან შესულან სოფ. უნახავთ თლილის ქვის ეკლესიის ნანგრევები ხუცური წარწერით და მახლობლად სანსუთის ეკლესია წმინდანების ბარელიეფებით; იქიდან წასულან არდაგანში, აუწერიათ ნაქალაქევის და სხვა ღირსშესანიშნავი სიძველენი.

არდაგანიდან წასულან ოლთისის ოლქში და შეჩერებულან სოფ. პენიკში, სადაც იმ საღმოსვე

დაუთვლიერებიან შესანიშნავი ბანის ტაძარი პენიკ-კის მახლობლად, რომლის დაწვრილებით აღწერამდე დაუთვლიერებიან პენიკის არე-მარედა შესანიშნავი სოლომონ კალა. შემდეგ შესდგომიან ბანის ეკლესიის დაწვრილებით გადმოღებას, რადგან ბანის ეკლესია განსაკუთრებულ ინტერესს წარმოადგენდა. შემდეგ დაბრუნებულან პენიკიდან არდაგანს, სადაც აუწერიან ციხე-ქალაქი, თათრულ-სომხური და ქართული წარწერები; აქ ჩვენის ნიჭიერი არქეოლოგის ყურადღება სამართლიანად მიუქცევია იმ გარემოებას, რომ ძველის-ძველი ყარსის ციხის კარები, რომელიც იცავდა ქართველთა ბატონობის დროს ძველის-ძველ ქართულ წარწერებს, 1902 წელს უკვე მოესპოთ და კვალიც აღარსად სჩანდა. კიდევ მადლობა ღმერთს, განსვენებულს დ. ბაქრაძეს გადმოუღია 1881 წელს და შემდეგ დ. ვ. ქუთათელაძეს, რომელიც ოლთისის ხარკის ამკრეფ ინსპექტორად არის.

ბ. ექ. თაყაიშვილს სამაგალითოდ შეუსრულებია ეს შესანიშნავი მარშუტი; განსაკუთრებულის ყურადღების ღირსია, ამ შრომაში ბანის ტაძარში იშვიათი ფოტოგრაფიული სურათები და სრული რესტავრაცია. თამამად შეგვიძლია ვსთქვათ, რომ ეს ძვირფასი შრომა, რომელიც, ვრცელის წინასიტყვაობის გარდა წარმოადგენს საუკეთესო ქალაქულზე გადაღებულ ფრიალ შესანიშნავ სიძველეთა თითქმის მკვდრეთით აღდგენას და იშვიათის ღირსების ცნობებსა და საინტერესო ექსკურსიის დაწვრილებით აღწერის შედგენას, ეს აღწერა ძვირფასია, არა თუ ჩვენის ნიჭიერის ისტორიკოს-არქეოლოგის ექ. თაყაიშვილის ნაწერთა შორის, არამედ მთელის ჩვენის წარსულის მკვლევართა მოღვაწეობაშიაც კი.

არ შემოძლია სამოვებით არ აღვნიშნო ის სიმხნე, რომელსაც ეს ადამიანი იჩენს წარსულის სიძველეთა შესწავლის საქმეში. იმდენი ჩვენთვის არა ერთს ჩვენს მეცნიერს არ გაუკეთებია, დამდენიც ბ. თაყაიშვილს. არქეოლოგიურ ნაშთთა შეუღარებელი მკვლევარი, იგი იმავე დროს არის ჩვენის ეროვნულ კულტურულ ავლადიდების საუკეთესო გამომმხვეველი ქარ. შორის წ-კითხვის გამავრც.

ელეგელის საზოგადოების მუზეუმის ხელთნაწერთა აღმწერი, ხოლო თუ აქ დაუმატებთ მის ინიციატივას და მხნე მუშაობას საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოებაში დაარსებით, მაშინ თავმად შეგვიძლია ვსთქვათ, რომ იგი პირველხარისხოვანი მოღვაწეა.

(„საღხო გაზეთი“)

სახელმწიფო სათათბირო

თავჯდომარეობდა თ. ვოლკონსკი. ადგილო ბრივ თვითმმართველობის კომისიის მომხსენებელი ჩინაჩოვი ვრცლად შეეხო დასავლეთ გუბერნიებში ერობის შემოღების ისტორიას, აღნიშნა თუ რა ნაკლულეგანება აქვს 1903 წ. 2 აპრილს დებულეებას, ვრცლად განმარტა მთავრობის კანონ პროექტის შინაისი ექვს დასავლეთ გუბერნიებში ერობის შემოღების შესახებ. მთავრობის კანონ-პროექტი დამყარებულია 1890 წლის საერობო დებულეებაზე. მომხსენებელმა აღნიშნა, რომ კომისია ვერ დაეთანხმა მთავრობის პროექტის ზოგიერთ მუხლს და უარ-ჰყო ის მუხლი, რომელიც ხმოსანთა არჩევას შეეხება. მთავრობის პროექტით რუსთა და პოლონეთის კურიაში ხმოსნების არჩევა მოხდება უძრავ ქონების და თვითოულ ეროვნობათა რაოდენობის მიხედვით. კომისიის აზრით, არჩევნები მხოლოდ უძრავ ქონების რაოდენობით უნდა განისაზღვროს. კომისიამ ცენზი გაანახევრა. კომისიის უმრავლესობამ უარ-ჰყო ის მუხლი, რომელიც თხოულობდა რუსთა უმრავლესობის უზრუნველყოფას—ხმოსნებში და თვით გამგეობის მოსამსახურეებში. კომისიამ ამ მუხლის ნაცვლად მიიღო ახალი მუხლი, რომლითაც სწავლა-განათლების საქმეების გამგედ ერობაში აუცილებლად რუსი უნდა იყოს. მთავრობის კანონ-პროექტით დასავლეთ-გუბერნიებში რუსული ერობა არსდება—ეს ნამდვილად ასეც უნდა იყოსო, განაცხადა მომხსენებელმა. ფინანსიურ კომისიის

მომხსენებელმა სინადინომ განაცხადა, თუმცა კომისია წინააღმდეგია ადგილობრივ თვითმართველობის შემოღებისა იმ გუბერნიებში, სადაც ერობა არ არის შემოღებული, მაგრამ თანახმად სათათბიროს სურვილისა მოითხოვა პროექტის მუხლობრივი განხილვა. კომისია არსებითად ემხრობა მთავრობის პროექტს. მხოლოდ წინააღმდეგია იმისა, რომ ადგილობრივ კულტურულ საჭიროებათა დასაკმაყოფილებად საჭირო ხარჯი ეხლავ განისაზღვროს, რადგან ერობა არას დროს არ შეამცირებს ამ გადასახადებს. ფინანსიურმა კომისიამ სურვილი გამოსთქვა, რომ სამღვდლოების შესანახი ხარჯი დაეკისროს ხაზინას, რადგან ეს საერთო სახელმწიფოებრივი ხასიათის ხარჯია.

ჩხეიძემ აღნიშნა, რომ მთავრობის პროექტი ადგილობრივ მცხოვრებთადმი უკმაყოფილებით არის გაყდენილი. პროექტის მიზანია დაიცვას რუს მემამულე თავდაზნაურთა ინტერესები, ანაცვლებენ არა მარტო სხვა ეროვნების მცხოვრებთა, არამედ რუსის გლეხების ინტერესებსაც. მრავალრიცხოვან ებრაელ მცხოვრებთა ინტერესებიც ფეხქვეშაა გათელილი. ამ პროექტით ერთდება თავდაზნაურობა, რომელის იდეოლოგია ქვეშაღი რუსთა კავშირია. სამარისებურ სიჩუმის დროს რუსეთში მწიფდება და იფურჩქნება კლასობრივი თვით შემეცნება. რუსეთის აღორძინებისათვის ერთადერთი საშვალეაა— ფართო დემოკრატიული თვითმართველობანი. ორატორმა მოითხოვა პროექტის უარყოფა.

სხდომის განახლების შემდეგ მინისტრების ადგილზე იჯდა პრემიერ მინისტრი სტოლიპინი.

ილაზარეკა მანიტუეიჯმა, რომელმაც განაცხადა, რომ მთავრობა და სათათბიროს უმრავლესობა თავის სახელმწიფო პოლიტიკას იმაზე ამყარებენ, რომ გაანადგურონ პოლონეთის ერი. მთავრობის კანონპროექტი იცავს რუსთა ინტერესებს, თავიდან ბოლომდე პროექტი ეწინააღმდეგება 17 ოქტომარის მანიფესტს. მონტეველის ლაბარაკის დროს თავმჯდომარის ადგილი გუჩკოვმა დაიჭირა.

მინისტრთა საბჭოს თავჯდომარემ განაცხადა, იმიტომ არ იყო აქამდის შემოღებული ერობა დასავლეთ გუბერნიებში, რომ ზოგიერთი მოსაზრებით არავითარი გარანტია არ იყო რუსეთის სახელმწიფოებრივ ინტერესების დასაცავად. პოლონელების

აზრით, რადგან ადგილობრივი მცხოვრებნი მიიღებენ მონაწილეობას ადგილობრივ თვითმართველობის სამეურნეო ორგანიზაციაში, მაშ ალარავითარ შეზღუდვას ადგილი არ უნდა ჰქონდეს, რადგან ეს გაამწვავებს რუსთა და პოლონელთა დამოკიდებულებასაო. მთავრობის აზრი კი სხვანაირი იყო, მთავრობა სცდილობს ადგილობრივი თვითმართველობის შემწეობით თავი მოუყაროს ადგილობრივ ელემენტებს, მაგრამ საჭიროდა სთვლის ერობის იდეა დაუქვემდებაროს სახელმწიფოებრივ იდეას, რომელსაც დასავლეთ გუბერნიებში თავისი მიზანი აქვს. წინად მთავრობას იარაღით გაჰყავდა ცხოვრებაში ეს იდეა, შემდეგ ადმინისტრაციულ საშუალებით. ამ საშუალებით შეიქმნა პატარა პატარა ჯგუფები, რომლებზედაც რუსეთის სახელმწიფოებრივი იდეა ეყარებოდა. პოლონეთი კულტურულად და ეკონომიურად ძლიერია. მთავრობას არ შეუძლიან ღვთის ანაბრად დასტოვოს რუსის ხალხის ის ელემენტები, რომელნიც გაფანტულნი არიან პოლონეთში. თუ მათი ინტერესები არ იქმნა უზრუნველყოფილნი, ეკონომიურ ბრძოლის დროს ისინი საშინლად დამარცხდებიანო. ამიტომ მთავრობის სურვილია მომავალ ერობაში საფსებით უზრუნველ ჰყოს რუსეთის სახელმწიფოს იდეა, დაწესდეს ცენზი, მაგრამ რუსის ეროვნებას თავისი წარმომადგენლები უნდა ჰყავდეს ამ ცენზის მიუხედავად. თუ სათათბიროცა და მთავრობაც თანახმანი არიან იმისა, რომ რუსეთის ინტერესები დაცულ იქმნან, მაშინ ნახევარი ზომები უაზრობა იქნებოდა. თუ ერობაში რუსებს მცირეოდენი წარმომადგენლები ეყოლებოდათ მაშინ შეიძლებოდა უარ გვეყო ერობის შემოღების აზრი დასავლეთ გუბერნიებშიო. შემდეგ სტოლიპინმა აღნიშნა, თუ რა პოლიტიკას აწარმოებდა რუსეთის მთავრობა პოლონეთში, მოიგონა პოლონელების აჯანყება 1831 წელში, ალექსანდრე მეორეს და მის წინაპრების პოლიტიკა პოლონელების შესახებ. რა შედეგათი და უპირატესობაც უნდა მიეცათ პოლონელებისათვის, ისინი მაინც უარს არ ამბობდენ თავიანთ ეროვნულ მისწრაფებაზე. პირიქით ეს შედეგათები მათ უფლებას აძლევდათ გაეპოლონელებინათ მთელი მხარე. ალექსანდრე მეორის მშვიდობიან პოლიტიკას ხელმეორედ აჯანყებით გასცეს პასუხი პოლონელებმაო. აი ისტორიული

გაკვეთილები, რომელნიც პირდაპირ უკარნახებენ რუსეთს, რომ მას უფლება არა აქვს ხელი აიღოს თავის სახელმწიფოებრივ მიზნებზე.

საჭიროა შემოდებულ იქმნეს ერობა დასავლეთ გუბერნიებში: საჭიროა ადგილობრივი ელემენტები ჩაერივნენ თვითმართველობის საქმეში, მაგრამ ამავე დროს საჭიროა სახელმწიფომ საზღვარი დასდოს, დაიცვას უმცირესობის ინტერესები. ამიტომაც, რომ პროექტი იცავს ურიებს ეროვნების მიხედვით მართო ქონებით რომ განისაზღვროს არჩევნების ცენზი, მაშინ პოლონელებს ექნებოდათ ერობა ხელში ჩაგდებული რუსის მცხოვრებნი ღარიბები არიან და ქონებრივი ცენზი არა აქვთო. არ უნდა დავივიწყოთ არც მართლმადიდებელ სამღვდლოელების როლი, იმათაც სამი წარმომადგენელი უნდა ჰყავდეთო. დასასრულ სტოლიპინმა განაცხადა, მთავრობის პროექტის მიზანი ის კი არ არის, რომ პოლონელები შეხლდნენ, არამედ ის, რომ რუსის ხალხის ინტერესები დაიცვასო.

სტოლიპინის სიტყვის შემდეგ სხდომა ცოტა ხნით შესწყდა. სხდომის განახლების შემდეგ, ბოგდანოვმა რუსის ნაციონალისტების სახელით მხარი დაუჭირა მთავრობის პროექტს. შემდეგ ილაპარაკეს უგაროვმა და და გოლდფინმა. უკანასკნელმა განაცხადა, რომ ეს პროექტი შედგენილია სამინისტროსაგან, რომელიც პასუხის მგებელია მეფას წინაშე, პროექტი ეწინააღმდეგება 17 ოქტომბერის მანიფესტსაო. მთავრობამ იმიტომ გამოირიცხა სახელმწიფო საბჭოდან ათი პოლონელი, რომ პოლონეთის ხალხის ყურადღება არ მიიქციოს იმ საკითხების განხილვამ, რომელნიც მთავრობას არა სურსო. მთავრობის განზრახვა მიზანს ვერ მიაღწევს, რადგან უბედურებას მათივე ეროვნებათა შემადგენლობა კი არა, არამედ თვით მთავრობაა, რომელმაც თავი უნდა განიკურნოს და მხოლოდ მაშინ მიაღწევს საზოგადოებასთან ერთობას, მაშინ საერობო დღევსებულებანი კარგი დამხმარენი იქნებიან მთავრობისათ. ვისთვისაც ძვირფასია ერობის საქმე, ის ხელს ვერ მოაწერს ამ პროექტზეო, დაბოლოვა გოლოვინმა. სენციციკიმ სთქვა, რომ პროექტი თავიდან ბოლომდე პოლონელების საწინააღმდეგო აზრითაა გაყენებული. დროა შეიგნონ რუსის ნაციონალი-

სტებმა, რომ პატარა ერების სიძულვილი და დაავგრა კი არ მიანიჭებს რუსეთს ბედნიერებას, არამედ ამ ერებთან თანხმობა, სიყვარული და მეგობრობაო. პოლონელებს არა სურს ის ერობა, რომელსაც მთავრობა იძლევა, მაგრამ ისინი ღრმად არიან დარწმუნებულნი, რომ როდესაც საერთოდ შეიცვლება და გაუკეთესთება საერობო დებულება რუსეთში, პოლონეთსაც მხარს არ აუქცევენ, რადგან პოლონელებმა ბევრ გზით დაამტკიცეს თავის არსებობის ისტორიული უფლებავო (ტაში მარცხნივ)

28 მაისის, დილის სხდომა.

თავჯდომარობს თავ. ვოლკანსკი. ოპოზიციის ცალიერ სკამებს ზოგიერთი მემარჯვენეები იკავებენ. სხდომაზე 160 კაცია. განაგრძობენ ფინლიანდიის კანონ პროექტის მუხლებრივ განხილვას. უკამათოდ მიღებულ იქმნა მეორე განყოფილება კომისიის რედაქციით, რომლის მიხედვით ფინლიანდიის სკიმი სახელმწიფო საბჭოში ორს წევრს სამი წლით ირჩევს, ხოლო სათათბიროში—ოთხს. მიღებულ იქმნა აგრეთვე მესამე განყოფილებაც. შემდეგ სათათბირო გადადის პროექტის მესამედ განხილვაზე. მესამე მუხლი საბოლოოდ მიღებულ იქმნა კომისიის რედაქციით. მეოთხე მუხლი განხილვის დროს სახელმწიფო კონტროლიორი ხაჩიტანოვი აცხადებს, რომ მთავრობას არაფერი აქვს ფონ-ანრების შესწორების წინააღმდეგ, რომელიც ფინლიანდიის ძირითადი მართვა-გამგეობის შეცვლის ინიციატივას მის უდიდებულესობას ასაკუთრებს. (ტაში ცენტრში). მარკოვი 2 აზრით მთავრობის განცხადება შეუსაბამებელია მონარქიულ თვალსაზრისთან, იმიტომ, რომ ამ გვარად შესაძლებელი ხდება, რომ მისი უდიდებულესობის ინიციატივით შეტანილი პროექტები სახალხო წარმომადგენლობამ უარ-ჰყოს.

ნეკლეიუდოვი ემხრობა ფონ-ანრების შესწორებას, ხოლო ზამისლდოვსკი მარკოვი მე-2-ს. სახელმწიფო კონტროლიორი ამბობს, რომ მთავრობა ემხრობა ფონ-ანრების შესწორებას, რათა უზრუნველ ჰყოს ამ გვარ საქმეების მშვიდობიანი განხილვა (ცენტრში ტაშის ცემა). კაპუსტინი და შეიქნდროფიცი ემხრობიან შესწორებას. მეოთხე მუხლი მიღებულ

იქმნა ფონანრების შესწორებით მემარჯვენეების წინააღმდეგ.

დასვენების შემდეგ უკამათოდ მიიღეს კანონ-პროექტის დანარჩენი მუხლები.

გლეგოვმა შეიძინა განაცხადა, რომ ცხრამეტი ოქტომბრისტი შეიძლება სთვლის მიიღოს კანონ-პროექტი იმ სახით, რა სახითაც მიღებულ იქმნა ლერხეს, კაპუსტინის და ფონანრების შესწორების შემდეგ. შესწორებული კანონ-პროექტი ძირიანად ეწინააღმდეგება იმ პრინციპს, რომლის მიხედვით ფინლიანდიას შინაურ საქმეებში სრული დამოუკიდებლობა უნდა შერჩეს.

ლერხე უერთდება გლეგოვის განცხადებას და თან უმატებს, რომ ის პროექტის წინააღმდეგ აძლევს ხმას კიდევ იმიტომ, რომ შესწორებათა უარყოფის შემდეგ რუსეთის კანონ-პროექტს საზარალოდ სთვლის არა მარტო ფინლიანდიელთა, არამედ რუსეთის ინტერესებისათვისაც.

კანონ-პროექტი მიღებულ იქმნა 164 ხმის უმეტესობით 32 ხმის წინააღმდეგ (ტაში მარჯვნივ) პურიშკევიჩი ადგილიდან ჰყვირის:

(აღსრულდა ფინლიანდია!.)

წესრიგში დასავლეთ გუბერნიაში ერობის კანონ-პროექტის მესამე განხილვა სდგას! ოპოზიცია ბრუნდება სხდომის ხალაში. მიღებულ იქმნა უკამათოდ პირველი განყოფილება და მეორე განყოფილების პირველი მუხლი მეორე განხილვის დროს მიღებული რედაქციით. 171 ხმის უმეტესობით მიიღეს მეოთხე მუხლის პირვანდელი რედაქცია, რომელის მიხედვით ებრაელებს აკრძალული აქვთ საერობო არჩევნებში მონაწილეობა და ხმოსნობა.

5 სათ. 50 წ. სათათბირო სწყევტს კამათს ერობის კანონ-პროექტზე, ღებულობს ექვსს პატარა პროექტს, ხოლო ორს—საგუბერნიო უნდარმთა შტატის გაფართოებაზე და სამხრეთაღმოსავლეთ სამთა-მანდო სამმართველოსთვის კრედიტის გადაღებაზე უკუაგდებას.

შურნალ-გაჯათთაგან

გაზეთ „რეჩს“ მოჰყავს რამდენიმე სტატისტიკური ცნობა, რომელიც ნათლად ასურათებს ოპოზიციის შეხედულებას ფინლიანდიაზე, როგორც „პაწია კულტურულს ერზე“ მკიდროთ შეკავშირებულზე მთელი კაცობრიობის წინსვლასთან“.

საფოსტო საქმის განვითარება სამართლიანათ ითვლება რომელიმე ქვეყნის კულტურული სიმწიფის საზომად. ქვემოთ მოყვანილი ცხრილიდან სჩანს თუ რავედნი მცხოვრები მოდის თვითეულ საფოსტო დაწესებულობაზე:

გერმანია	1,550 მც.
ფინლიანდია	1,650 „
დიდი ბრიტანია	1,860 „
ავსტრია	3,140 „
საფრანგეთი	3,230 „
იტალია	3,800 „
ესპანია	4,000 „
უნგრეთი	4,080 „
რუსეთი	10,380 „
ოსმალეთი	17,000 „

მაშინ როცა რუსეთი კულში მისდევს კულტურასან სახელმწიფოებს და მხოლოდ ოსმალეთს სტარბობს საფოსტო დაწესებულებათა რაოდენობით, ფინლიანდია მხოლოდ ერთად-ერთ გერმანიას ჩამორჩენია უკან, თვით მაღალ კულტურასან ინგლისს ქი მხოლოდ მესამე ადგილი უკავია ამ რიგში.

საგარეო ვაჭრობის მხრივ პირველი ადგილი დედამიწის ზურგზე უმეტველად დიდს ბრიტანიას ეკუთვნის: იქ თვითეულ სულზე 200 მანეთზედ მეტი მოდის საგარეო ალებ-მიცემობაში. ინგლისის მეტოქე—გერმანიამ მხოლოდ 100 მან. მიადწია თვითეულ სულზე. „პაწია კულტურასანი ერის“ (ფინლიანდიის) საგარეო ვაჭრობა ბევრით არ ჩამორჩება გერმანიას: 1908 წელს აქ 80 მან. მოდიოდა თითოეულ მცხოვრებზე. რუსეთი კი შედარებით შვიდჯერ ნაკლებ ვაჭრობს ვიდრე ფინლიანდია: აქ სულზედ მხოლოდ 11 მანეთი მოდის.

ფინლიანდია უკან არ რჩება რუსეთს თვით სასოფლო მეურნობაშიაც კი თავისი სასტიკი ჰავისა და უწყალო ნიადაგის მიუხედავად.

თუ ეხლა განვითარების, პროგრესის ტენდენციასაც გავითვალისწინებთ, მაშინ კიდევ უფრო აშკარად დავრწმუნდებით ფინლიანდიის კულტურულს უპირატესობაში რუსეთთან შედარებით. მაშინ როცა რუსეთი ამ უკანასკნელი ათი წლის განმამგლობაში ერთს და იმავე ადგილზე ტრიალებს, ფინლიანდიამ ამავე დროს ერთნახევარჯერ გააფართოვა თავის საგარეო ალებ-მიცემობა, შესამჩნევად გაზარდა რკინის გზის ქსელი და გააძლიერა წარმოება.

მუშათა რიცხვმა, ამ ხნის განმავლობაში 91.055 სულიდან 135,415 სულ. აიწია, ე. ი. 50% იმატა.

პროგრესი ფინლიანდიაში მხოლოდ ერთად ერთ დარგს არ ეტყობა: არაყის გამოხდას, რომელიც ამ ათს წელს თითქმის ერთ დონეზე იდგა და უფრო შემცირებისაკენ მიიღტოდა, გადიდებისკენ...

მართალია არაყის გამოხდის და „მოხმარების“ მხრივ რუსეთი შესამჩნევად სჭარბოს ფინლიანდიას, მაგრამ პურიშკევიჩების სავალალოდ საყოველთაოდაა ცნობილი, რომ კულტურული უადრესობის დასამტკიცებლად სხვა რამეც არის საჭირო თვი ნიერ „ვოდკისა“ და „მონაპოლიებასა“. ეს გარემოება საიდუმლოებას მხოლოდ „პატრიტული“ ვნებათა ღელვით დამოვრალი კომპანიისთვის შეადგენს, რომელიც ნაციონალური ტალახიანი „კალოშებით“ სხვისი შრომით და გამჭირახობით შექმნილი კულტურის გათელვას ლამობენ.

ღრუბებით კანსტიტუცია ჩინეთში.

ჩინეთის ხალხმაც კარგა ხანია მოითხოვა კონსტიტუცია. მთავრობამ აღუთქვა 1916 წელში აუცილებლად დამყარდება კონსტიტუციონური წესწყობილება, მანამდინ კი მზადება საჭირო. მთავრობას განზრახული აქვს ეხლავე ისეთი დაწესებულება შემოიღოს, რომელიც მომავალში ცენტრალურ პარლამენტს საფუძვლად დაედება. გასულ წელსავე შემოიღეს საოლქო სეიმები. ეხლა მთავრობა იწვევს ცენტრალურ კომისის (ცზი-ჩენ იუან)- ამ კომისიაში მონაწილეობას მიიღებს 200 დეპუტატი, რომელთაგან 100 დეპუტატს საოლქო სეიმები ირჩევენ, ხოლო დანარჩენებს თითონ მთავრობა ნიშნავს. 16 სამეფო გვარეულობის წევრთაგან, 6 მეფის გვარეულობის შორეულ ნათესავთაგან, 12-მანჯურიისა და ჩინეთისა თავად-აზნაურთაგან, 12 წარმომადგენელი დამარცხებულ ერთი თავადებისაგან (მანგოლია, თიბეტი) 32 სამინისტროების უმაღლეს მოხელეთაგან და ცენტრალურ დაწესებულებისაგან, 10 მეცნიერების წარმომადგენელი და 10 დიდ გადასახადების გამღები მოქალაქეთაგან. საიმპერიო კომისია ყოველ წლივ შეიკრიბება მორიგ სესიებზე, რომლებიც სამ თვეს გასატანს თუ საჭიროება იქნება ოთხ თვესაც. შეიძლება არა ჩვეულებრივ სესიის მოწვევაც თუ რამე საჭირო საქმე იქნება. სესიას მოიწვევს ან თითონ მთავრობა,

ან კომისიის წევრთა ნახევარი. კომისიის კომპეტენციას შეადგენს—შემოსავალ გასავლის განხილვა, სხვა და სხვა კანონ პროექტი, გარდა ძირითად კანონებისა, შეუძლიან შეკითხვები შეიტანოს და სხვა. საიმპერიო კომისიას კანონდებლობის თაოსნობის უფლება აქვს და იმის წევრები ხელშეუხებელნი არიან. თუ საოლქო სეიმებსა და გუბერატორებს რამე უთანახმოება მოუხტათ საიმპერიო კომისიამ უნდა იკისროს სამედიატორო სასამართლოს მოვალეობა და გაარკვიოს დავის მიზეზი.

კულტურულ მუშავება და ეროვნული ბრძოლა ავსტრიაში.

ყველამ იცის, თუ რა დიდი როლი ითამაშა ავსტრიის სხვა და სხვა ერთა ცხოვრებაში „სასკოლომატიცების“ დაარსებამ. ექვსმა მილიონმა ჩხებმა ამ ბოლო დროს ისეთი საპატიო ადგილი დაიჭირეს ავსტრიის სახელმწიფოში, რომ არც ერთი დიდმნიშვნელოვანი საკითხი შინაურ და გარეშე პოლიტიკისა მათს გარეშე არა სწყდება. აუცილებლად ანგარიშს უწევენ ჩხების აზრსა და სურვილს. მილიონ ნახევრიანი სლოვენთა ხალხიც საგრძნობელ ძალას წარმოადგენს ავსტრიაში, პოლიტიკის ხელმძღვანელნიც ვერ უქცევენ მხარს იმათ აზრსა და სურვილს. და ყველა ამისათვის ავსტრიის პატარა ერები „მატიცას“ მადლიერნი უნდა იყვნენ. „მატიცების“ სამსახური ერის წინაშე მარტო ის კი არ იყო, რომ სალხში აღვიძებდა სამშობლო ენისა და კულტურისადმი სიყვარულს, არამედ ისიც რომ ეს „მატიცები“ პატარ-პატარა უჯრდებო შეიქმნენ ერთ მთლიან ეროვნულ კულტურულ ორგანიზაციის შესაქმნელიდ.

ეროვნული ბრძოლა მეტად ხელს უწყობდა კულტურულ წარმატებას არა მარტო პატარა ერებისას, არამედ მთელ სახელმწიფოსაც ავსტრიაში მცხოვრები ერები შეჯიბრებულნი არიან და ერთი მეორეს ებრძვის, ყველა სცდილობს გათვითცნობიერდეს მეორე ერზე უკეთესად, მეტად ააყვავოს თავის სამშობლოს კულტურა, წინ გაუსწროს სხვა ერს არა მარტო სულიერ კულტურის განვითარებით, არამედ მატერიალურ კულტურის აღორძინებითაც, გარეშე მაყურებელს ისეთი შთაბეჭდილება

აქვს, თითქო ეს ერები დაუსრულებელ „სკანდალების“ პოლიტიკით ასუსტებენ სახელმწიფო ორგანიზმის განვითარებას. ბევრს წარმოდგენილი აქვს, რომ პარლამენტში, ამ ერთა ბ-ძოლა ავსტრიაში ხასიათდება იმ „ობსტრუქციებით“, რომლებსაც პარლამენტში ახდენენ ხოლმე. ბრძოლა კულტურის აყვავებისა და ეკონომიურ წარმატების ნიადაგზე პარლამენტს გარეშეა, მუშავება თავგამოდებულია მუყაითი. სასკოლო მათიცას მოღვაწეობა მთავარი ძარღვია ამ ბრძოლაში. მათიცა პირველ ყოველის, იმასა სცდილობს, რომ ერის ყველა ბავშვმა იცოდეს სამშობლო ენაზე წერა-კითხვა, იცოდეს სამშობლოს წარსული და ლიტერატურა. და ავსტრია ვერც კი მიაღწევდა იქამდის, რომ არ გაემრავლებინა წერაკითხვის მცოდნეთა რიცხვი. თუ არ ეს ეროვნული შეჯობება და „მატიცები“ ბევრ მიუვალ, მთიან ადგილებს არ ეღირსებოდათ სკოლა. მთელს ავსტრიაში მხოლოდ ოთხი ოლქია, სადაც ყოველ 100 ბავშვიდან მხოლოდ 90 დაიარება სკოლაში, სხვა ადგილებში ყველგან 99, 6 პროცენტი და 99,8 პროცენტი სასკოლოდ მოყრილ ბავშვებისა სკოლებში დადიან.

მაგრამ მათიცა მარტო წერა-კითხვის გავრცელებას არა კმაყოფილდება ისა სცდილობს შემდეგაც იზრუნოს თავის ერის შვილებზე, რომ ისინი გამოაფოლადოს და მედგარი მებრძოლი შემშატოს ერს, „მატიცის“ გარშემო დაარსებულია სკოლის გარეშე კურსები, საბავშო ბაღები, წიგნების გამავრცელებლნი საზოგადოებანი, ეროვნულ სოფლის მეურნეობის გაუმჯობესების დამხმარე საზოგადოება, მომხმარებელი საზოგადოებანი, ეროვნულ მრეწველობის გაუმჯობესების საზოგადოება და სხვა.

ამ მათიცებმა თვით გერმანელებიც კი გააღვიძეს. იმათაც დაარსეს თავიანთი „schuiverein“ მათიცას წაბაძვით. გერმანელებს პირველი ადგილი ეჭირათ ყველაფერში, თავიც მოჰქონდათ, როგორც ყველაზე კულტუროსნებს, მაგრამ მიტომ რომ ასეთი სასწავლო მოქმედება პატარა ერებში და გერმანელებმა საკუთარის თვალით იხილეს საოცარი წინსვლა პატარა ერებისა—თითონაც წაბაძეს. გერმანელებსაც „მატიცა“ ოცდა

ათი წელიწადია, რაც დაარსდა და დღეს 1,800 ადგილობრივი ჯგუფი ჰყავს ამ „მატიცას“, 140.000 წევრი და ყოველ წლივ ერთ მილიონ კრონზე მეტსა ჰხარჯავს თავის მიზნის მისაღწევად. შარშან ერთმა გერმანელმა მწერალმა მოწოდება დაბეჭდა გაზეთებში და აღნიშნა, რომ განაპირა ადგილების გერმანელებისათვის ათასი სკოლის დაარსებაა საჭირო ო. თერთმეტი თვის განმავლობაში შეიკრიბა ფული ამ სკოლების დასაარსებლად. ავსტრიაში ისე შეეჩვივნენ ამ შეჯობრების პოლიტიკას, რომ ისინიც კი, ვინც მთავრობისაგან უზრუნველყოფილია და კანონით დაცვას თხოულობდენ ეხლა ეროვნულ ბრძოლაში საკუთარ თავოსნობისა და თვითმოქმედების უნარით გამოდის. ყველა თავის სამშობლო კულტურის აყვავებისათვის იღწვის—სხვის გათელვა მიზნად არა აქვს.

ამ მათიცებმა ისე განამტკიცეს ეროვნული იდეა, შეაკავშირეს ერის ძალები, რომ ავსტრიის პოლიტიკური წრეები კიდევ მიეჩვივნენ იმ აზრს რომ ერთა ცხოვრების ნორმალურ მსვლელობისათვის ეროვნული ავტონომიებია საჭირო. ასეთი დიდი სამსახური გაუწია „მატიცამ“ პატარა ვრებს. მაგრამ თვით ეს ერები ცოცხალი და სიცოცხლის მოყვარულნი თორემ წინააღმდეგ შემთხვევაში არიან უცხოველები „მატიცს“ ვერას გააკეთებდა.

პატარა უნიფორმა

აკაკის პატარა მოთხრობიდან „სიკვდილი“, (ან შეიძლება: „სიზმარი“) ერთი სურათი მაგონდება: აკაკი სიზმარათ ვითომ სამოთხეში განჩნდა: სდგას იგი თამარის წინ და თავისებური აზრიან ხაზ-გასმით უამბობს უკველივე სავალალო მოვლენას აწინდელ საქართველოს ცხოვრებიდან. ამ დროს უცებ გამოვარდება ერთი მოხუცი, რომელიც თურმე საბა სულხან ორბელიანი აღმოჩნდა და თამარს მოახსენა. „ბატონო, მე რომ სიბრძნე-სიცრუის წიგნში ვიპოე—მურალი მუავს გამოუვანილი ეკ ის იქნება, თორემ ღმერთმა ნუ ჰქნას შენი საქართველო აგრე დაცემული იქნას“. ჰკრეს ჰანღური აკაკის და ისევ ამ ცოდვილ ქვეყანაში გადმოადგეს, ეკ მოძაგონა ქართველ სტუდენტების გარშემო

ამტუდარმა კამათმა ბევრს არ სჯერა, რომ ჩვენი სტუდენტობა აგრე დაცემულიყოს, როგორც გამოუვანილია ფოცხვერამვილის ვოდვილში.

ვევლებ ვიცით, როგორი აურ-საური გამოიწვია მთელს რუსეთში ჰურიმკვიჩინის მიერ იმ სასაღვასდობის უშვერმა ღანძლვამ რომელიც მთელი რუსეთის სასოებას და იმედს შეადგენს. ვიცითრა მაღლობით და აღტაცებით შეუერთა მთელმა პროგრესიულმა რუსეთმა თავისი გულის წერომა პროგრესიულ დეპუტატთა გულის წერომას. რამ აამფოთა აგრე ვევლა? ჰურიმკვიჩინის სიცრუემ, ცილის წამებად თუ სხვა რამემ? კათედრაზე რომ ვინმე მსუსსავი ასულიყო, თუნდ თითონ მილიუკოვი ან როდჩივი, ან ვინმე მსუსსავი ენის პატრონი და ბიბლიურ წინასწარმეტყველისამებრ სტუდენტობის ნაკლულთვანებანი ემხილებინა, მერწმუნეთ მაშინ არავითარს გულისწერომას ადგილი არ ექნებოდა. მართლადაც სტუდენტობა კასტა კი არ არის, რომელიც უოველივე გავლენის გარეშე იდგეს! სტუდენტობაც სასოგადოების ერთი ნაწილია, მისი მვილია და უოველივე კარგი თუ ცუდი მოვლენა სასოგადოების ცხოვრებაში იმასში მოსჩანს. იმაში იხატება. დიდი ხანია ნათქვამია: „სტუდენტობა სასოგადოების ბარომეტრიაო“, და მართლადაც აბა გადავიხედოთ ამ სასოგადოებაში. ათას ნაირი „სიუვარულის ლიკები“ „სანინისტები“, ჰომოსექსუალიზმის, სადიზმის და სიტიტვლისპოქსა, განა ევ ჩვენი დროის სინამდვილე არ არის?!

ბევრნაირად ხსნიან ამ მოვლენას, ბევრს სხვა და სხვა მიზეზებს ასახელებენ და მათში თითქმის სეუოველთავოდ მიღებელია, რომ

რეკოლიუციის უდღეურობამ, მისმა დათრგუნვამ სასოწარკვეთილებამდე მიგვიყვანაო. იმედები გაგვიცრუდა, კულის წადილმა ფრთავერ გამალა და დაგუბებუღმა ვარანმა გარეუნილებამი ამოხეთქაო. უოველივე ევ მიძლება მართალი იყოს, მაგრამ არ უნდა გვავიწუდებოდს, რომ ზემო ჩამოთვლილი ნიძანნი უხნეობისა, გარეუნილებისა მხლად 1905 და 1906 წელს არ შექმნილა. სანინი 1905 წელს კი არ დაბადებულა, თორემ იგი ორი წლის იქნებოდა და არა 30-35 წლის კაცია რციბამუვის „საშკა“ 1905 წლამდისაც დიდი ხანია გარეუნილ ქუხებში დამწოდა.

თუ რეკოლიუცია კატასტროფიული კარდაქმნაა არსებულისა და გაჩერებულის ტემპით მიისწრაფება იმისაკენ, რისაკენაც საქმდის ჩუმად და უჩინრად მივიზლახნებოდით. მაშინ, ადვილი მისახვედრია, რომ რომელიმე შესამჩნევი მოვლენა ხალხის ცხოვრებაში რეკოლიუციის შემდეგ მომხდარი უწინაც ჩასახული იყო.

ორნაირად სარკებლობენ რეკოლიუციის ანალიზშით ერთი მეორის მოწინააღმდეგე უკიდურესი მიმართულებანი. უკიდურეს მარჯვენანი მეფისტოფელები დასარწარებენ მიწაზე განართხულ რეკოლიუციას, ზედ დაღურსმული ჩექმებით შემდგარან და უკურთხებენ: რეკოლიუციამ ბრბოს ველურ ინსტიტებს გზა გაუსხნა, სულიერადაც გააღატაკა და სორციელად გარეუნილების მორეგმი გაღასტეორცნაო. იმათი აზრით მთავრობამ ადვირი წახსნა ველურ ინოროდცებს და „უიდეგებს“-ო. (მენმიკოვის ტერმინით). ისინი სიამით ეძლევიან გამარჯვებულთა სინარულს და ნიძნის მოკებით დასცინიან ინტელიგენციას, როგორც

კანფიტარების, ცვლილების და წარმატების მსახურით. ზურიშკევიჩი ამიტომ ჰხარობს უოველი იმ დეფექტებით, იმ შეცდომებით, რომელთაც სადმე თვალს მოჰკრავს. მეორე მხრით, ზროგრესიული ნაწილი საზოგადოების ამიტომ აღუნუსნავს ხოლომე თავის ცხოვრების დეფექტებს, აღიარებს შეცდომებს, რომ აღმოჩენილ ავადყოფობას რამე წამალი გამოენახოს და რისი გასწორებაც შეიძლება, გასწორდესიგი კი არა სტკებება, არამედ კულ-მოკლული დასტირის მას, თავს დასტრიალებს როგორც მკლოფიარე მოჭირნახული. ავადყოფისათვის თითქმის უმთავრესი მნაშვნლობა აქვს; რომელიმე გამოუკვლევლი ავადყოფობა ძლეულია თუ კი გამოცნობენ რაში მდგომარეობს იგი.

ჩვენთვის ესლა საინტერესოა, მართალია თუ არა, რომ ჩვენი სტუდენტობა დაწვრილმანებულა, განუვითარებელი, სწეობითაც ძელახული, ძლიერ მარტივი და ცხადი საკითხი, რომ არ დავაბნელოთ და საქმე არ გავაზვიადოთ დეე თითოეული ჩვენგანი დაეკითხოს თავის თავს: რისი გაკეთება შეუძლია მას (ჩვენ კრიტიკრიუმად საზოგადოებრივ ასპარეზზე მოღვაწეობა გვაქვს აღებული), რა აინტერესებს, რისთვის ემზადება მომავალ ცხოვრებაში, რა ცოდნა შეუძენია რუსულ უნივერსიტეტებში (რასაკვირველია, აქ მარტო მენდელეევის ცხრალი და რომის უფლებების ისტორია არა გვაქვს სახეში)? ენა ჩვენ არ გვისწავლია და არ ვიცით; ქართულ ცხოვრებას არ ჩავკვირვებივართ და ვერც ვიცნობთ; საკუთარი ზურგის კანი არ აგვწეია და ჩვენი ქვეყნის მომავალს არ დავუფიქრებივართ. მაგ-

რამ, ერთი მიბრძანეთ, რამდენია ჩვენგანი რომ უცხო ქვეყნების ცხოვრებას იცნობდეს, თვალს ადევნებდეს ან პოლიტიკას და ან მეცნიერების მიმდინარეობას. რასაკვირველია, თამამად შეგვიძლია მივუთითოთ რამდენიმე სტუდენტზე, რომელთაც ჩასწვდომია გულში ჩაუქრობელი ნაწერწავალი, რომელიც წარსულ ცხოვრების დეღვას პირველ რიგებში გამოუყვანია, მაგრამ ესენი თითებზე დაითვლება. ეჭვ—რადა გავაგრძელოთ, როდესაც ერთი გულუბრველო კითხვაც გადასწევავს საკითხს: რატომ არსადა სჩანს 1000-ზე მეტი ქართველი სტუდენტობა?

(„სახალხო გაზეთი“)

ახალი ამბები და შენიშვნები

* * კავკასიის უნივერსიტეტი. კავკასიის უნივერსიტეტის მომწყობ კომიტეტის თავჯდომარე სენატორმა ვატაციმ თხოვნით მიმართა ბაქოს, ერევნის, განჯის, ფოთის, სოხუმის, ალექსანდროპოლის, ქუთაისის, ბათუმის, კავკავის, ეკატერინოლარის, მოზდოკის, გროზნის, ყიზლიარის, ტემრიუკის, ეისკის, მაიკოპის, ანაპის და ნოვოროსიისკის ქალაქის თავებს. სენატორი ვატაცი სთხოვს, ხსენებულ ქალაქების თანხიდან ფული გადასდეთ კავკასიის უნივერსიტეტის მოსაწყობად და აგრედვე ყოველწლიური დახმარება აღმოუჩინეთ მას, რადგან მოკლე ხანში უნივერსიტეტის გახსნა ასეთ შეწირულებებზეა დამოკიდებული.

* * წერა-კითხვის გამავრცელებ საზოგადოება. ხუთშაბათს, 3 ივნისს, გ. ყაზბეგის ოავჯდომარეობით ქართ. შორის წერ-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების გამგეობის წევრთა სხდომა მოჰხდა, რომელზედაც განხილულ იქნა რამდენიმე მიმდინარე საქმე. სხვათა შორის, გამგეობამ მოისმინა

სახოვადობის ბორჯომის განყოფილების გამგეობის ორის წევრის ვ. ყიფიანისა და ნ. ჯომარჯიძის განცხადება. ესენი სთხოვდნენ გამგეობას, რადგან ბორჯომის განყოფილების გამგეობის წევრთა შორის დიდი უთანხმოება სუფევს, რასაც შეიძლება განყოფილებისთვის ცუდი შედეგი მოჰყვეს, ამიტომ საჭიროა დანიშნოთ კაცი ადგილობრივ საქმის გამოსარკვევად და მოსაწესრიგებლად. კრებამ საქმის გამოძიება დაავალა გამგეობის წევრს პეტრე სურგულაძეს. ამის შემდეგ კრებამ დაადგინა შემწეობა აღმოუჩინოს რკინის გზის დებოს სამკითხველს 10 მან. წიგნების მიცემით. დასასრულ არჩეულ იქმნა გამგეობის თავმჯდომარის ამხანაგად ილ. ბ. მდივანი, ნაცვლად ი. ს. ლულაძისა, რომელიც გამგეობის წევრობას სრულიად თავი დაანებდა.

****** გ. ს. „ფანი“ ს. შეჩერება. როგორც ვაკე-ტყობინებენ ქუთაისში დროებით შეუჩერებიათ ადგილობრივი კვირული გაზეთი „ფანი“. მაგრამ არ ვიცით მთავრობისაგან არის შეჩერებული თუ თავის უსახსრობისაგან.

****** ავტომატიური მანქანა. რაჭის მაზრის, სოფელ სხვავის გლეხს ერასტი კაციტაძეს ერთგვარი ავტომატიური მანქანა გამოუგონია. ამ მანქანის საშუალებით, ადამიანის დაუხმარებლად შესაძლებელი ჰხდება მატარებლის მოძრავე ნაწილებს მაზუთი, ან სხვა რამ სითხე თავისთავად წაესვას. ამ წინაზე ბნ კაციტაძეს მთავრობის წინაშე შუამდგომლობა აღუძრავს, რათა მის მიერ გამოგონებული მანქანა რკინის გზებზე შეასრულონ ხმარებაში. როგორც ამ უმად დანამდვილებით, გავიგეთ ვაჭრობისა და მრეწველობის სამინისტროს კაციტაძის შუამდგომლობა შეუწყნარებია და ამასთანავე შესაფერი პატენტი გამოუგზავნია.

****** სემენარიელების განთავისუფლება. დროებით გენერალ-გუბერნატორის განკარგულებით, მეტეხის ციხეში დაპატიმრებულ სემენარიელებს აკაკი ტყემალაძეს და ანდრია ანჯაფარიძეს ჩაეთვალა წინასწარ გამოძიების დრომდე ციხეში ჯდომა და ნ მათს უკვე გაანთავისუფლეს. სემენარიის მთავრობამ ორივენი დაითხოვა სემენარიიდან.

პეტერბურგი. კუკოლ-იასონ-პოლსკის რევიზიამ აღმოაჩინა, რომ სამხედრო საკრებულოში საქმეების წარმოება მეტად აწეწილ-დაწეწილი ყოფილა. აღმოაჩინა ბევრი უკანონობაც.

****** ფინდიანდა და გენერალი კორეფო. ხმები დადის, რომ ლანგოფის მაგივრად ფინლიანდიის

საქმეების სტატს-სეკრეტარად გენერალ კორეფო-ნიშნავენო. „რუსკ. სლოვოს სიტყვით სტოკჰოლმში ამან ერთი აურზაური გამოიწვია. ხალხმა გადასწყვიტა ყველგან მრავალ-რიცხოვანი მიტინგები გამართოს პროტესტის გამოსაცხადებლად.

****** უხვი შეწირულება. ამ დღეებში კიევში გარდაიცვალა პერეიასლავის მაზრის მემამულე ბატალიონი, რომლის ქონება მილიონ მანეთს უდრიდა. ეს ქონება მას სულ ერთიანად პერეიასლავის ერობისთვის უანდერძია.

****** სტატისტიკა. სამეფო სახლისთვის რუსეთში წლიურად 34. 200,000 მარკაა (მარკა—47 კაპეიკია) გადადებული, ავსტრიაში—19.226,000 მარ., პრუსიაში—15.819,000 მარ., იტალიაში—12.800,000 მარ., ინგლისში—11.600,000 მარ., ესპანიაში—7.400,000 მარ., იაპონიაში—6.500,000 მარკა, ჩერნოგორიაში, რომელსაც ამ მხრივ უკანასკნელი ადგილი უჭირავს 200,000 მარკა, საფრანგეთის პრეზიდენტს დაახლოვებით 1.000,000 მარკა ეძლევა.

****** ძვირფასი სურათი. ამ დღეებში ლონდონში საჯაროდ იყიდებოდა მხატვარ ფრანგის კოროს სურათი: „ფრინველთა ბუდეების მონადირენი“. ხანგრძლივი და გაშმაგებული ბრძოლის შემდეგ ის კნედლერის ამერიკელმა ფირმამ შეიძინა 136,500 მან., კორო განსაკუთრებით უკვართ ამერიკელ მილიონერებს. ამ ცოტა ხნის წინად მისი „მეთევზე“ ნიუიორკში 160.000 მან. გაიყიდა, ხოლო „დილა“ 140,000 მ. თვითონ მხატვარი უქვე მკვდარია, მაგრამ მის რეალისტურს პეიზაჟებს დღითი დღე ემატება თავყანის მცემლები.

****** მონრეალი. „ფამი ჰერალდის“ რედაქციაში გაჩნდა ცეცხლი. დიწვა რედაქციაში მოსამსახურე 40 ქალი.

ზარიზი. ავეჯეულობის ფაბრიკაში პოლიციასა და 3000 გაფიცულ მუშას შეტაკება მოუხთათ. ოთხი აგენტი მძიმედ არის დიჭერილი: დაპატიმრეს რამდენიმე კაცი.

****** ანგეილერა (რეინის პროვინცია). არის მიდამოებში მოდიდებულმა წყალმა ბევრი ხიდი და სახლები დაანგრია, მცხოვრებთა რიცხვს 87 კაცი აკლია. იპოვეს 34 დამხრჩვალის გვამი.

მ წ ყ ე ბ ი ა ნ

დეკანოზი დავით დამბაშიძისაგან შედგენილი და გამოცემული წიგნები:

თბილისში, წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების წიგნის მაღაზიაში, უცირილაში— «მწყემსი»-ს რედაქციაში.

1. საეკლესიო და ღვთის-მსახურების წიგნები.

- 1. **ლოცვანი** ნახატებიანი, გამოცემა მესამე. მართლ-მადიდებელი ეკლ. უმთავრესი დღესასწაულების ისტორიული მოთხრობით. ამ ლოცვანში არის მთელი წლ-ს ტროპარ-კონდაკები, სერობა, პარაკლისი ღვთის-მშობლისა და ზიარების ლოცვა. აგრეთვე ამ ლოცვნის სრულს თევთა-მეტყველებაში არიან ჩართულნი საქართვე. წმიდანები მათი ისტორიული მოთხრობით და ტროპარ-კონდაკებით. ფ. ყლით 25 კ. და უყდოთ . . . 20 კ.
- 2. წესი სწეულის ზიარებისა და ვრცელი პანაშვილისა, ფასი . . . 10 კ.
- 3. **სოცხალთა** და გარდაცვალებულთა მოსახსენებელი კონდაკი (კარგის ყლით) ფ. . . 20—
- 4. **ძონდაკი** იოანე ოქროპირის წირვისა უყდოთ 30 კ. კარგი ყლით . . . 50 >
- 5. **შემოკლებული ლოცვანი** ანბანით და თორმეტი საუფლო დღეების ტროპარ-კონდაკებით ფ. . . 5 >
- 6. საქართველოს ეკლესიის წმიდანები რუს. 5 „

2. სასწავლო და სახელმძღვანელო წიგნები.

- 1. **ღარიგება საღმრთო სჯულის სწავლებასზე**, პირველი ნაწილი უყდოთ 25 კ. ყლით 30 კ. მეორე ნაწილი უყდოთ 25 კ. ყლით 30 ორივე ნაწილი ერთად ყლით . . . 60 კ.
- 2. **ღაწყებითი გაცვეთილები საღმრთო სჯულის სწავლებასზე**, ფასი . . . 15—
- 3. **ახალი სასულიერო კონსისტორიათა წესდებულება—ფასი** . . . 30 კ.
- 5. **მღვდელთათვის საიდუმლოების შესრულების დროს საჭირო სახელმძღვანელო წიგნი—ფასი ყლით** . . . 20 კ.

3. სამკურნალო წიგნები და დარჩება ჯან-მრთელობის დაცვაზე.

- 1. **ახალი კარაბადინი**, მეორე გამოცემა დამატებით, რომელიც განხილული, მოწო-

ნებული და ნება-დართულია კავკასიის საეპიმო რჩევისაგან ყლით ფასი . . . 1 მ. უყდოთ . . . 60 კ.

- 2. **ღარიგება მხედველობის დაცვასა და თვალების მოვლაზე**, ფასი . . . 10—
- 3. **ჯანმრთელობა და ავადმყოფობა ექიმის საუბარი** . . . 5 კ.

4. შესანიშნავი მონასტრები და ეკლესიები და ამ მონასტრების აღმაშენებელთა ცხოვრების აღწერილობანი,

- 1. **მცხეთის ტაძარი და წმიდა ნინო**, ქართ. განმანათლებელი, ფასი . . . 15 კ.
- 2. **მელათის მონასტერი და ცხოვრების აღწერილობა მეფის დავით აღმაშენებ.** . . . 15 კ.
- იგივე რუსულ ენაზე . . . 20 „
- 3. **შიო მღვიმის მონასტერი და ცხოვრების აღწერა** ღირსისა მამისა ჩვენისა შიოსი . . . 5 კ.
- 4. **მთავარ-მოწ. დავით და კონსტანტინე და მოწამეთის მონასტერი.**—ფასი . . . 5 კ.
- იგივე რუსულ ენაზე . . . 10 კ.
- 5. **მარძიის მონასტერი**, ფასი . . . 5 კ.
- 6. **მარტვილის მონასტერი** . . . 2 კ.

5. საუფლო და ღვთის-მშობლის დღესასწაულების აღწერა სწავლად დარჩებით.

- 1. **ღვთის-მშობლის დაბადება**, სურათით . . . 2—
- 2. **ტაძრად მიყვანება ღვთის-მშობლისა**, ფ. . . 2—
- 3. **ამაღლება პატიოსნისა და ცხოველს-მყოფელისა ჯვარისა**, სურათით . . . 2—
- 4. **შობა უფლისა** . . . 2 კ.
- 5. **მიჩქმა უფლისა**, სურათით.—ფასი . . . 2—
- 6. **ხარება ყოვლად წმიდა ღვთის-მშობლისა** 2—
- 7. **ბზობა სურათით—ფასი** . . . 2—
- 8. **აღდგობა სურათით—ფასი** . . . 2—
- 9. **მიძინება ყოვლად წმ. ღვთის-მშობლისა**, 2—
- 10. **ხელთუქნელი ხატის ისტორია** . . . 3 კ.

6. მოწამენი, ღირსნი მამანი და დედანი საქართველოს ეკლესიისა, შესანიშნავი საქარ-

- თველოს მეფენი და დედოფანნი:
- 1. **წმიდა მოწამე რაქდენი**, სურათით, ფასი . . . 3 კ.
- 2. **წმ. ნინო ქართველთ განმანათლებელი** 2—
- 3. **მეფე დავით მესამე აღმაშენებელი** . . . 5—
- 4. **თამარ მეფე**, სურათით . . . 5—

- 5. გიორგი მთაწმიდელი 10—
- 6. იოანე ზედაზნელი 5—
- 7. შუშანიკა 2—
- 8. ქეთევან დედოფალი 2—
- 9. არჩილ და ლუარსაბი 5—
- 10. წმიდა ნინო რუსულად 8—

7. რელიგიური და სწავლებითი შინაარსის წიგნები და საუბრები:

- 1. წმიდანი მღვდელ-მთავარნი: ბასილი დიდი, გრიგორი ღვთის-მეტყველი და იოანე მოქალაქე, სურათებით — ფასი 5—
- 2. როგორ უნდა ემარხულოდეთ — ფასი . 2—
- 4. ანდრია პირველწოდებული, ისტორიული პოემა აკაკისა, ფასი 5—
- 5. სიკვდილი მართლისა, კონსტანტინოპოლის ეპისკოპოსის წერილი 5—
- 6 ხმა მოძღვრისა სამწყსოსადმი. საუბარი შესწავლა იესო ქრისტესი 3—
- 7 შვილების მოვალეობა მშობელთადმი 3—
- 8 მშობლების მოვალეობა შვილთადმი 3—
- 9 ეინ არიან ჩენი ცხოვრების მტერი და როგორ უნდა ეხდით მათ 3—
- 10 იუნჯებით საუნჯესა ცათაშინა 3—
- 11 საუბარი ღვთის სიტყვაზე 3—
- 12 — შრომაზე 3—
- 13. სამგვარი სიკვდილი 5»

8. მოთხრობანი დაბადებიდან.

- 1. მუჟი სოლომონ-ბრძენი სურათით—ფ. 5—
- 2. მსთერი (მოთხრობა დაბადებიდან) სურ. 5—
- 3. სიბრძნე ისრაელისა ზირაქისა, სურათით. 5—
- 4. იოსები 5—
- 5. მრავალ წამებული იობი 5 კ.

11. მხატვრობანი სას. და საერო მოღვაწეთა.

- 1. შოთა რუსთაველი. 25 კ.
 - 3. თამარ მეფე 25 კ.
- იმეკონება აგრეთვე შესავალ-გასავალის წიგნები და ყოველგვარი მოწმ. ბლანკები და ამოწერილობანი

ხატები და მხატვრობანი.

იმეკონებიან პატარა იაფ-ფასიანი-ხატები ფიცარზე სამ-ოთხ გოჯიანი ფასი 5—10 კ. ხატები არის მაცხოვრის, ივერიის ღვთ-ს-მშობლის, წმიდა გიორგის, ანდრია მოციქულის, პირველ წოდებულისა და ათორმეტთა დღესასწაულთა. ვინც დაიბარებს ხატებს არა ნაკლებ ოცისა, იმათ ჩვენს საქართლო-ში ყველგან ფოსტის გასაგზავნი არა გარდახდება ამასთან იმეკონება სქელ ქაღალდზე ნახატი წმიდა ნინასი, საქართველოს განმანათლებელისა ვარაყით 6+7 გოჯიანი ფასი 15 კ. ფოტო-ტიპით დახატული წმიდანი მთავარ-მოწამენი დავით და კონსტანტინე 6+5 გოჯიანი ფასი 5 კ. ამავე ზომისა და ამისთანავე სახით წმიდა ნინო ქართველთ განმანათლებელისა და დავით აღმაშენებელისა ფ. თათოსი 5 კ.

ვინც ზემო აღნიშნულ წიგნებს გამოიწერს არა ნაკლებ ერთი თუშნისა, მას მანეთზე დაეთმობა 30 კ. ვინც ორ კაპიკიან წიგნაკებს დაიბარებს არა ნაკლებ ასი ცალისა, ის ფოსტით გასაგზავნს არ იხდის.

იმეკონება აგრეთვე მრავალი პატარა გულს საკიდი ხატები ფერკადუელი ლათონისა, სახელდობრ: ნინოსი, დავით და კონსტანტინესა, დავით აღმაშენებლისა, თამარისა, ანდრია პირველ წოდებულისა და წმიდა გიორგისა, ფასი თითოსი 5 კ. ვინც ასს დაიბარებს ნაღდ ფულზე, მას გაგზავნით დაეთმობა სამ მან. ესეთი იმეკონებიან ვერცხლისა, ფასი 40 კ.

**ყურნალის „მწყემსი“-ს
ს ტ ბ მ კ ბ**

(დ. დ. ღამბაშიძისა)

იღებს ყოველ გვარ საბეჭდავ ზაკავებს. სტამბა ასრულებს სამუშაოს სუფთად და დროზე, ძლიერ დაკლებულ ფასებში.

სტამბა იმყოფება დაბა ყვირილაში ღამბაშიძის საკუთარ სახლებში.